ស្រី

ហិតោបទេស

ភាគទី ៣

ឈ្មោះ “សង្គ្រាម”

ភ្នំពេញ
ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ
ព.ស. ២៥០០

នាវាយណបណ្ឌិត

ស្រី

ហិតោបទេស

ភាគទី ៣

ឈ្មោះ "សង្គ្រាម"

ភិក្ខុ ប៉ាង ខាត់ វីរិយបណ្ឌិតោ
ជា
អ្នកបកប្រែចេញពីភាសាសំស្ក្រឹត

ភ្នំពេញ
ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ
ព.ស ២៥០០ គ.ស ១៩៥៧

ចារឹកឡើងវិញ៖ ណុល ដារ៉ា
២០០៩

បញ្ជីរឿង

១_ កថាមុខ...	ទំព័រ	ក
២_ ៣ សង្គ្រាម...		២
៣_ កថាទី១ រឿងហង្ស និងក្ងោក		២
៤_ កថាទី២ រឿងបក្សី និងស្វា		៣
៥_ កថាទី៣ រឿងលាពាក់ស្បែកខ្លា		៥
៦_ កថាទី៤ រឿងដំរី និងទន្សាយ		៦
៧_ កថាទី៥ រឿងហង្ស និងក្អែក		១០
៨_ កថាទី៦ រឿងក្អែក និងទទា		១១
៩_ កថាទី៧ រឿងជាងរថ ភរិយា និងសហាយ		១២
១០_ កថាទី៨ រឿងចចកនីលពណ៌		១៨
១១_ កថាទី៩ រឿងស្តេចស្វទ្រ: និងអាមាត្យវីរវរ:		២៥
១២_ កថាទី១០ រឿងជាងកោរកាត់ល្មោភ		៣០

កថាមុខ

ហិតោបទេសភាគទី៣ឈ្មោះ “សង្គ្រាម” បានធ្លាក់មកដល់ដៃអ្នកអានទាំងឡាយក្នុងថ្ងៃនេះហើយ ខ្ញុំមានសេចក្ដីត្រេកអរក្រៃលែង ព្រោះខ្ញុំតែងមានបារម្ភជានិច្ចក្រែងសៀវភៅនេះចេញមិនរួច ដោយមិនសូវមានអ្នកនិយមអាន ។ ហេតុនេះ ខ្ញុំសូមសម្ដែងសេចក្ដីត្រេកអរដ៏ក្រៃលែងចំពោះលោកអ្នកអានទាំងឡាយទុកក្នុងទីនេះផង ព្រោះអាស្រ័យដោយអស់លោកអ្នកអានទាំងឡាយនេះហើយ ទើបខ្ញុំមានព្យាយាមប្រែបានសម្រេច ។ ខ្ញុំនឹកឃើញកាលខ្ញុំបញ្ចប់មួយភាគៗខ្ញុំបានប្រគល់សំណៅទៅឲ្យអ្នកចាត់ការបោះពុម្ពផ្សាយ គេច្រើនតែមិនសូវចង់ទទួលបោះពុម្ពផ្សាយ ហើយគេឆ្លើយត្អូញត្អែរមកខ្ញុំវិញថា៖ “សៀវភៅនេះមានប្រយោជន៍ណាស់ តែមានអាថ៌ខ្ពស់ពេកហួសការចេះដឹងប្រជាជន លក់ចេញមិនសូវរស់នាំឲ្យកប់សោហ៊ុយ” ។ ដំណើរនេះ នាំឲ្យខ្ញុំញញើតមិនហ៊ានបង្ខំគេ ទើបបានជាសៀវភៅនេះយឺតមិនបានចេញមុខមកដល់អ្នកអានឲ្យទាន់កាលវេលា ។ តាមពិនិត្យមើលការផ្សាយ ខ្ញុំឃើញថាមិនមែនជាតឹងពេកទេ ព្រោះភាគទី១ គឺភាគ “ការគប់មិត្ត” កាលដែលបោះពុម្ពលើកទី១ នោះ មានចំនួន ៣.០០០ សៀវភៅក្នុងចិរវេលាត្រឹមតែ១៥ខែប៉ុណ្ណោះ ឃើញថាបាត់មុខពីបណ្ណាគារនៅក្រុងភ្នំពេញទៅហើយ ដូច្នេះឃើញថារស់គ្រាន់បើដែរ ។

ខ្ញុំបានខំប្រឹងប្រែហិតោបទេសបានដល់ភាគ៣នេះ ទុកដូចជាខ្ញុំខំឈានបាន៣ជំហាន នឹងជំហាននេះហើយ ខ្ញុំរីករាយសប្បាយចិត្តណាស់ នៅសល់តែមួយភាគទៀតទេគឺភាគទី៤ ។ ឯភាគទី៤ សំខាន់បំផុតក្នុងហិតោបទេសនេះ លោកឲ្យឈ្មោះថា “សន្តិភាព” ។ ខ្ញុំសូមលោកអ្នកអានទាំងឡាយកុំធុញទ្រាន់ ខំប្រឹងអានហើយចុតចាំសុភាសិត និងនិទានឲ្យបានច្រើន រៀនផ្លាស់និស្ស័យទន់រវើតរវ័តរបស់យើងចោល យកនិស្ស័យរឹងប៉ឹងដែលមានក្នុងផ្ទៃសៀវភៅនេះមកជំនួស ហើយប្រើទៅជាប្រយោជន៍តទៅ ដើម្បីឲ្យបានខ្លួនយើងជាអរិយជន ។

ភាគទី៣ នេះ ខ្ញុំទុកជាទីរឭកមាឃបូជាក្នុងឆ្នាំខាលទោស័ក ព.ស. ២៤៩៣ ។

ក្នុងពេលអសន្តិសុខពេញប្រទេសនេះ ខ្ញុំសូមឲ្យប្រជាជនខ្មែរទាំងមូលបានប្រសព្វសេចក្ដីសុខសេចក្ដីចម្រើនកុំបីខានឡើយ ឧបទ្រពចង្រៃទាំងឡាយ ក៏សូមឲ្យបររវៀះចៀសវាងចេញឆ្ងាយឆាប់ទៅ!!!

វត្តឧណ្ណាលោមនៅថ្ងៃ១᧲ ៣ឆ្នាំខាលទោស័ក ព.ស. ២៤៩៣

ត្រូវនឹងថ្ងៃទី ១៨ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៥១

ភិក្ខុ ប៉ាង-ខាត់ (វីរិយបណ្ឌិតោ)

៣_ សង្គ្រាម

ក្នុងពេលដែលចាប់ផ្ដើមនិយាយរឿងតទៅ, ព្រះរាជបុត្រទាំងឡាយមានព្រះបន្ទូលត្រាស់ថា៖ “បពិត្រលោកអាយ៌ះ! យើងខ្ញុំទាំងអស់គ្នានេះជារាជបុត្រ យើងខ្ញុំត្រូវការស្ដាប់រឿងសង្គ្រាមទៀត” ។ បណ្ឌិត**វិស្ណុស័ម៌ន**ក្រាបបង្គំទូលតបថា៖ “បើដូច្នោះ ទូលព្រះបង្គំនឹងបរិយាយរឿងរ៉ាវដែលទ្រង់ព្រះករុណាទាំងឡាយសព្វព្រះទ័យ, សូមទ្រង់ទាំងឡាយតាំងព្រះទ័យព្រះសណ្ដាប់រឿងសង្គ្រាម ដូចមានស្លោកជាដើមបទដូច្នេះ៖

១- ក្នុងសង្គ្រាមរវាងហង្សនិងក្អែក ដែលមានកម្លាំងក្លៀវក្លាស្មើគ្នា ហង្សត្រូវក្អែកនៅក្នុងសំណាក់ក្អែកជាសត្រូវមកលលួង ធ្វើឲ្យស្និទ្ធស្នាលបោកបញ្ឆោតបាន ។

ព្រះរាជបុត្រទាំងឡាយត្រាស់សួរឡើងថា៖ “ចុះរឿងនោះ តើដូចម្ដេច?” ។ មហាបណ្ឌិត**វិស្ណុស័ម៌ន**ពណ៌នារឿងនោះក្រាបទូលថ្វាយដូចសេចក្ដីតទៅនេះថា៖

កថាទី១

រឿងហង្ស និងក្អែក

នៅក្នុងកប៌ូរទ្វីប មានស្រះមួយឈ្មោះបទ្មកេលិ ។ នៅក្នុងស្រះនោះមានរាជហង្សមួយឈ្មោះ**ហិរណ្យគក៌**អាស្រ័យនៅ ។ បក្សីជលចរទាំងអស់ព្រមព្រៀងគ្នាអភិសេក**ហិរណ្យគក៌** លើកឲ្យធ្វើជាស្ដេចបក្សី, ព្រោះថា៖

២- បើមិនមានព្រះនរបតីជាអ្នកគ្រប់គ្រងដឹកនាំដោយប្រពៃទេ ប្រជាជនទុកដូចជានាវាមិនមានអ្នកកាច់ចង្កូត នឹងវង្វេងលិចលង់ក្នុងជលធី ។

៣- ព្រះនរបតីគ្រប់គ្រងរក្សានូវប្រជាជន ប្រជាជនធ្វើឲ្យចម្រើនព្រះនរបតី, ការគ្រប់គ្រងរក្សាប្រសើរជាងសេចក្ដីចម្រើន បើមិនមានការគ្រប់គ្រងរក្សាសេចក្ដីចម្រើននោះទេ សេចក្ដីចម្រើននឹងត្រឡប់វិនាសអន្តរាយបាត់បង់ទៅវិញ ។

ក្នុងថ្ងៃមួយ, រាជហង្សកំពុងសម្រាកកាយលើបល្ល័ង្កឈូកដ៏ពិសាលមានបរិវារចោមរោមគាល់ហៀត្រៀបត្រា ។ កាលនោះ កុកឈ្មោះ**ទីឃ៌មុខ**ត្រឡប់មកដល់ពីបរទេស ចូលទៅជិតហើយអង្គុយប្រណម្យ ។ រាជហង្សសួរថា៖ “ហៃ**ទីឃ៌មុខ**! អ្នកទើបមកដល់ពីបរទេស ចូរនិយាយរឿងអ្វីប្លែកឲ្យយើងស្ដាប់បន្តិចមើល!” ។ កុកឆ្លើយប្រាប់ថា៖ “ទេវៈ! មានរឿងប្លែកចម្លែកណាស់ ព្រោះហេតុនោះ ទើបខ្ញុំបាទវិលត្រឡប់មកដោយរហ័សដើម្បីជម្រាបដំណឹងនោះ, សូមលោកម្ចាស់ស្ដាប់ដូចសេចក្ដីតទៅនេះ៖

នៅក្នុងជម្ពូទ្វីប មានបព៌តមួយឈ្មោះវិន្ធ្យ: ជាទីអាស្រ័យនៅនៃក្អែក ជាស្តេចបក្សីថលចរឈ្មោះ **ចិត្រពណ៌** ។ កាលខ្ញុំបាទហើរត្រាច់ស្វះស្វែងរកចំណីអាហារនៅក្នុងព្រៃភ្លើងឆេះមួយកន្លែង ខ្ញុំបាទបានជួបនឹងបរិវារស្តេចក្អែកនោះ ។ បរិវារស្តេចក្អែកសួរខ្ញុំបាទថា៖ "អ្នកជាអ្វី? អ្នកមានការអ្វី? ទៅណាបានមកកាន់ទីនេះ?" ។ កាលនោះ ខ្ញុំបាទឆ្លើយប្រាប់ទៅវិញថា៖ "ខ្ញុំជាបរិវាររាជហង្ស ឈ្មោះ**ហិរណ្យគភ៌** ជាស្តេចចក្រពត្រាធិរាជនៃកប៉ូរទ្វីប ខ្ញុំមកនេះដើម្បីដើរមើលក្រុងនៃនានាប្រទេសទាំងឡាយ" ។ បក្សីជាបរិវារស្តេចក្អែកបានស្តាប់ពាក្យខ្ញុំបាទហើយ សួរតទៅទៀតថា៖ "ចុះប្រទេសទាំងពីរនេះគឺប្រទេសអ្នក និងប្រទេសខ្ញុំ ប្រទេសណាគ្រាន់បើជាងប្រទេសណា? ស្តេចណាគ្រាន់បើជាងស្តេចណា?" ។ ខ្ញុំបាទឆ្លើយប្រាប់ថា៖ "អ៎ា! ដូចម្តេចក៏ហ៊ានសួរដូច្នេះ? ផ្សេងខុសគ្នាធំណាស់! ប្រទេសស្តេចខ្ញុំ ល្អហើយធំណាស់ផង ព្រោះកប៉ូរទ្វីបទុកដូចជាស្ថានសួគ៌ រាជហង្សទុកដូចព្រះឥន្ទ្រាធិរាជជាស្តេចឋានសួគ៌ទីពីរ, អ្នកទាំងឡាយនៅក្នុងទីនេះ ដីក្រៀមក្រោះឥតជីវជាតិ មានតែដីភ្លើងឆេះរលីងធេងហេងហាងយ៉ាងនេះ នៅម្តេចកើត? មក! ចូរទៅនៅក្នុងប្រទេសយើងជាមួយយើងទៅ" ។ បក្សីបរិវារស្តេចក្អែកបានឮពាក្យខ្ញុំបាទហើយ ទាំងអស់គ្នាក៏ក្រេវក្រោធច្រឡោតខឹងក្រៃលែង, ព្រោះថា៖

៤- ការឲ្យភុជង្គនាគផឹកទឹកដោះ បានតែនាំឲ្យចម្រើនពិសកាចបន្ថែមឡើងទៀតតែប៉ុណ្ណោះ, ឧបទេសដែលគេឲ្យដល់មនុស្សល្ងង់ក្រេវក្រោធច្រើន មិនបានសេចក្តីស្ងប់ទេ បានតែក្រោធថែមទៀត ។

៥- មានតែអ្នកប្រាជ្ញទេបុគ្គលគប្បីឲ្យឧបទេសបាន ឯមនុស្សល្ងង់ក្នុងកាលណាក៏ដោយ បុគ្គលមិនគប្បីឲ្យឧបទេសឡើយ សត្វបក្សីកាលឲ្យឧបទេសដល់ស្វាល្ងង់ ត្រូវស្វាបោចរោចសំបុកចោលហិនហោចអស់ ។

រាជហង្សសួរថា៖ "ចុះរឿងនោះ តើដូចម្តេច?" ។ កុក**ទីឃមុខ**និយាយរឿងរ៉ាវនោះប្រាប់ថា៖

កថាទី២

រឿងបក្សី និងស្វា

នៅជិតត្រើយទន្លេនម៌ទា មានដើមជ្រៃមួយដើមប្រកបដោយសាខាទ្រឈឹងទ្រឈៃ ។ នៅលើជ្រៃនោះបក្សីទាំងឡាយធ្វើសំបុកទុកពងជ្រកអាស្រ័យនៅដោយក្តីសុខក្សេមក្សាន្ត ។ សម័យថ្ងៃមួយក្នុងរដូវភ្លៀង, មណ្ឌលពពកមានផ្ទៃខ្មៅជាំងាសពាសពេញជាអាកាសវេហាស៍សុទ្ធសឹងជលធារា កាលនោះភ្លៀងធំក៏បង្អុរចុះមកយ៉ាងខ្លាំង ។ ខណៈនោះឯង បក្សីទាំងឡាយក្រឡេកមើលទៅឃើញពានរមួយហ្វូងដែលជ្រកអាស្រ័យនៅលើដើមជ្រៃនោះដែរ ត្រូវត្រជាក់រងាបៀតបៀនខ្លាំងកំពុងញាប់ញ័រចំប្រប់ឱបដៃតគ្រុន

វណ្ណាំធ្មេញក្រឹតៗ កើតមានចិត្តអាណិតអាសូរខ្លាំង ទាល់តែអត់ទ្រាំមិនបាន ក៏និយាយប្រាប់ទៅថា៖ “នែ បងពានរ! ចូរស្តាប់ខ្ញុំ ខ្ញុំនឹងនិយាយប្រាប់៖

៦- សំបុកដែលយើងជ្រកនេះយើងធ្វើខ្លួនឯងដោយស្មៅ ដែលយើងពាំយកមកគ្រាន់តែដោយចំពុះ ចុះបងពានរឯង មានដៃមានជើងដូចមនុស្សដែរ ម្តេចក៏មកអង្គុយទ្រាំលំបាករងាញ័រទទ្រើកដូច្នេះ?” ។

ពានរទាំងឡាយបានស្តាប់ពាក្យបក្សីទាំងឡាយហើយ កើតក្តាញ់ក្នុងចិត្ត ឆ្លើយតបទៅវិញថា៖ “យីអើ! អាបក្សីនេះ វាអាងវាបាននៅក្នុងសំបុកឥតមានខ្យល់កក់ក្តៅសុខក្សេមក្សាន្តស្រួល វាហ៊ាននិយាយឌឺដងឡកឡឺយឲ្យយើង មិនអីទេ ចាំមើលតែរាំងរឹងហើយ! ([១])” ។ លុះដល់រាំងភ្លៀងហើយ ពានរទាំងឡាយនោះវារឡើងទៅបោចរោចសំបុកបក្សីខ្ទេចខ្ទីហិនហោចទាំងអស់ ធ្លាក់ស៊ុតបក្សីរពុកមកដី បែកខ្ចាយអន្តរាយអស់ទៅហោង, ព្រោះហេតុនោះ បានជាខ្ញុំ (កុក**ទីឃមុខ**) និយាយថា៖ “មានតែអ្នកប្រាជ្ញទេ” ដូច្នេះជាដើម (លេខ ៥) ។ រាជហង្សសួរតទៅទៀតថា៖ “ចុះក្ងោកទាំងនោះ វាធ្វើដូចម្តេចតទៅទៀត?” ។ **ទីឃមុខ**និយាយតទៅថា៖ “កាលនោះ ក្ងោកទាំងឡាយក្រេវក្រោធច្រឡោតខឹងសួរមកខ្ញុំបាទវិញថា៖ “ចុះរាជហង្សជាស្តេចអ្នកឯងនោះ បាននរណាលើកតម្កើងឲ្យធ្វើជាស្តេច?” ។ គ្រានោះ ខ្ញុំបាទអាក់អន់ចិត្តក្តាញ់ខ្លាំងណាស់ ក៏សួរត្រឡប់ទៅក្ងោកទាំងឡាយនោះវិញថា៖ “ចុះក្ងោកជាស្តេចអ្នកទាំងអស់គ្នានេះ បាននរណាលើកឲ្យសោយរាជ្យ?” ។ ក្ងោកទាំងឡាយនោះ លុះបានស្តាប់ពាក្យខ្ញុំបាទសួរដូច្នោះហើយ ក្តៅក្រហាយខ្លាំង ចង់រករឿងសម្លាប់ខ្ញុំបាទ, ខ្ញុំបាទក៏សម្តែងក្តីអង់អាចមិនខ្លាចតបទៅវិញ, ព្រោះថា៖

៧- ក្នុងកាលខ្លះ សេចក្តីអត់ធន់ជាគ្រឿងលម្អនៃបុរស ដូចសេចក្តីអៀនខ្មាសជាគ្រឿងលម្អនៃស្ត្រីទាំងឡាយ, តែក្តីក្លាហានជាគ្រឿងលម្អនៃបុរសក្នុងពេលដែលគេមើលងាយ ដូចការមិនអៀនខ្មាសជាគ្រឿងលម្អនៃស្ត្រីក្នុងការសេពសន្ថវៈដូច្នោះដែរ ។

រាជហង្សអស់សំណើចឃឹក ហើយនិយាយថា៖

៨- នរជនណា កាលមើលឃើញការមានកម្លាំង និងការឥតកម្លាំងនៃខ្លួន និងសត្រូវហើយ មិនស្គាល់ប្រភេទផ្សេងគ្នាទៀត នរជននោះត្រូវសត្រូវមើលងាយ ។

៩- មែនពិតលាកម្លៅ ពាក់ស្បែកខ្លា ចូលទៅស៊ីស្រូវក្នុងស្រែអស់កាលយូរ ត្រូវគេសម្លាប់ចោលបង់សៀត ព្រោះទោសកើតមកពីសម្តី ។

---

[១] ហិតោបទេស សេចក្តីប្រែជាភាសាបារាំងរបស់លោកឡង់សឺរូ មានគាថាលើសដូច្នេះគឺ៖ បក្សីមនុស្សកាច មនុស្សល្ងង់ នឹងអ្នកដែលអួតខ្លួនថាជាអ្នកប្រាជ្ញ មិនមានសមត្ថភាពធ្វើគេហដ្ឋានទៅបានទេ បានគ្រាន់តែបំផ្លិចបំផ្លាញគេហដ្ឋានតែប៉ុណ្ណោះ ។

ទីឃ័មុខសួរថា៖ “ចុះរឿងនោះ តើដូចម្ដេច?” ។ រាជហង្សនិយាយរឿងរ៉ាវនោះប្រាប់ថា៖

កថាទី៣

រឿងលាពាក់ស្បែកខ្លា

នៅក្រុងហស្ថិនាបុរៈ, មានអ្នកបោកគក់ម្នាក់ឈ្មោះវិលាសៈ ។ គាត់មានលាមួយ ។ លានោះដឹកនាំភារៈធ្ងន់ក្រៃពេក ទៅជាស្គាំងស្គមថមថយខ្សោយកម្លាំងរកកល់នឹងស្លាប់ ។ កាលនោះ, អ្នកបោកគក់យកស្បែកខ្លាទៅគ្របពីលើលានោះ ហើយលែងឲ្យដើរទៅស៊ីស្រូវក្នុងស្រែមួយ ដែលមាននៅក្នុងទីជិតមាត់ព្រៃ ។ អ្នកស្រែមើលពីចម្ងាយទៅឃើញលានោះ តែសម្គាល់ថាជាសត្វខ្លា ក៏រត់ប្រញាប់ប្រញាល់ត្រឡប់ទៅផ្ទះវិញ ។ តមកថ្ងៃមួយ, អ្នកស្រែស្លៀកពាក់ខោអាវប្រផេះ ដៃកាន់ដំបងមួយដើរឱនអង្គុលៗចូលទៅ ហើយអង្គុយក្នុងទីគួរមួយដើម្បីលបមើល ។ ឯលានោះបានស៊ីស្រូវតាមទំនើងចិត្តអស់កាលយូរថ្ងៃហើយ មានខ្លួនធាត់ធ្លឹក ឡើងកម្លាំងក្លៀវក្លា កាលក្រឡេកមើលទៅឃើញអ្នកស្រែនោះពីចម្ងាយសម្គាល់ថាជាលាញី ក៏តាំងកញ្ជ្រៀវយ៉ាងខ្លាំង ហើយបោលសំដៅទៅរកអ្នកស្រែ ។ គ្រានោះឯង, អ្នកស្រែលុះដឹងច្បាស់ថាជាលាពិតប្រាកដហើយ ដោយសំឡេងកញ្ជ្រៀវហេហេនោះ យារដំបងលើកឡើងសំពងលានោះមុំង វាយអស់ទំហឹងសម្លាប់ចោលទៅហោង, ព្រោះហេតុនោះ បានជាខ្ញុំ (រាជហង្ស) និយាយថា៖ “មែនពិត លាកម្លៅ” ដូច្នេះជាដើម (លេខ ៩) ។ **ទីឃ័មុខ** រៀបរាប់តទៅទៀតថា៖ កាលនោះ ក្អែកទាំងឡាយជេរប្រទេចខ្ញុំបាទក្រោយបង្អស់ថា៖ “នែអាកុកគម្រក់ខិលខូចចង្រៃ! អាឯងចូលមកដល់ដីទឹកយើង អាឯងព្រហើនប៉ានមើលងាយព្រះចេស្ដាម្ចាស់យើង! ឥឡូវនេះ យើងអត់ទោសឲ្យអាឯងមិនបានទេ” ។ ក្អែកទាំងឡាយនោះ, ពោលដូច្នេះហើយ ហើរចូលមករោមចោមចឹកខ្ញុំបាទសម្លាប់ ហើយស្រែកជេរទាំងកំហឹងថា៖ “នែអាគម្រក់ល្ងង់ចង្រៃ! ហង្សជាស្ដេចអាឯងកំសាកញីទេ ឥតមានកម្លាំងអំណាចអ្វីគ្រប់គ្រងដែនទឹកដែនដីទេ ព្រោះស្ដេចដែលខ្សោយអំណាច មិនអាចគ្រប់គ្រងរាជ្យ ដែលនៅក្នុងកណ្ដាប់ដៃខ្លួនបានឡើយ បើដូច្នោះតើធ្វើដូចម្ដេចស្ដេចអាឯងនឹងអាចគ្រប់គ្រងលោកសន្និវាសនេះបាន? រាជ្យស្ដេចអាឯងនោះ វាធំម្ល៉ាទៅ? រីខ្លួនអាឯងនេះសោត ដូចកង្កែបមិនដែលចេញពីអណ្ដូងសោះ បើម៉្លឹង! តើអាឯងប៉ានមើលងាយយើង ឲ្យយើងចូលទៅស្វាមីភក្ដិស្ដេចអាឯង, យើ! អាឯងអីក៏កោងម្ល៉េះ! អាឯងស្ដាប់មើល!

១០- ([១]) ដើមឈើធំ បរិបូណ៌ដោយសន្លឹក មានម្លប់ត្រជាក់ និងរយោនរយានដោយផ្លែ ក៏បុគ្គលគប្បីពឹងពាក់អាស្រ័យ, តែបើជួនកាលខ្លះ ទេវតាបណ្ដាលមិនឲ្យមានផ្លែ មិនឲ្យមានម្លប់ បុគ្គលនឹងមិនត្រូវបំផ្លាញចោលឬអ្វី?

១១- បុគ្គលមិនគប្បីធ្វើការសេពគប់ពឹងពាក់ ចំពោះជនដែលតូចតាចថោកទាបឡើយ គប្បីធ្វើចំពោះតែឥស្សរជនដែលមានអំណាច ព្រោះថាទឹកដោះ បើនៅក្នុងកណ្ដាប់ដៃអ្នកស្រវឹង ក៏បានឡើងឈ្មោះទៅជាទឹកគ្រឿងស្រវឹងដែរ ។

១២- គុណធម៌គម្ពីរភាពជ្រាលជ្រៅហើយធំពិសាលផង បើស្ថិតនៅក្នុងបុគ្គលតូចឥតគុណ តែងដល់នូវការឱនថយតូចទៅៗពិត ព្រោះបុគ្គលជាគ្រឿងទ្រមិនសមល្មមដល់គុណធម៌ដែលត្រូវទ្រ ដូចរូបដំរី ដែលនៅក្នុងកញ្ចក់តូច ([២]) ។

១៣- ដោយការប្រើឧបាយកល បុគ្គលគប្បីយកឈ្នះព្រះនរាធិបតីដែលមានអំណាចធំក្រៃលែងទាល់តែសម្រេចបាន, ទន្សាយទាំងឡាយបានសេចក្ដីសុខស្រួលបួល ព្រោះប្រើឧបាយក្នុងនាមនៃព្រះចន្ទ្រ” ។

ខ្ញុំបាទ (**ទីឃ័មុខ**) សួរថា៖ “ចុះរឿងនោះតើដូចម្ដេច?” ។ ក្អែកទាំងឡាយនិយាយរៀបរាប់រឿងរ៉ាវនោះប្រាប់ខ្ញុំបាទថា៖

កថាទី៤

រឿងដំរី និងទន្សាយ

ថ្ងៃមួយ, នៅក្នុងរដូវភ្លៀងរាំងរីងស្ងួតហួតហែងឥតមានទឹកភ្លៀងសោះ ដំរីមួយហ្វូងធំ ដែលមានក្ដីស្រេកឃ្លានបៀតបៀនហើយ ចូលទៅនិយាយនឹងដំរីជាមេខ្លោងថា៖ “លោកជាទីពឹង! ធ្វើឧបាយដូចម្ដេចយើងទាំងអស់គ្នានឹងមានជីវិតរស់នៅតទៅទៀត? ទីនេះត្រពាំងបឹងបួរីងអស់ហើយ សូម្បីតែសម្រាប់សត្វតូចតាចក៏មិនមានដែរ យើងទាំងអស់គ្នាបើមិនមានទឹកសម្រាប់ស្រប់សម្រាប់ផឹកសម្រាប់មុជទេ មុខ

---

[១] ហិតោបទេសសេចក្ដីប្រែជាភាសាបារាំងរបស់លោកឡង់សឺរ៉ូ មានគាថាលើសដូច្នេះគឺ, បុគ្គលកុំគប្បីស្ថិតនៅ ឬដើរទៅជាមួយមនុស្សអាក្រក់ សូម្បីមួយរំពេចឲ្យសោះ ព្រោះថាការសពគប់មនុស្សអាក្រក់ឈ្មោះថាសេចក្ដីស្លាប់ ការសេពគប់អ្នកសប្បុរសឈ្មោះថាសន្តិភាព ។

[២] ហិតោបទេសរោងពុម្ពភាគ៏វ: បុស្តកាល័យ គាយឃាដិកាស៍ មានគាថាដូច្នេះគឺ, មេពពៃ អាស្រ័យការប្រោសប្រាណនៃសីហៈ អាចដើរស្វែងរកអាហារក្នុងព្រៃឥតភិតភ័យ, ឯវិភីសណៈ (ពិភេក) អាស្រ័យបុណ្យព្រះរាម ទើបបានរាជ្យនៅក្រុងលង្កា ។

ជានឹងស្លាប់អសារបង់អស់ហើយ ដូចជាអណ្ដើកខ្វាក់ទៅណាមិនរួច យើងទាំងអស់គ្នានឹងទៅឯណាហ្ន៎?" ។ កាលនោះ, ស្ដេចដំរីបានស្ដាប់ហើយ នាំបរិវារដើរចេញទៅមិនឆ្ងាយបានឃើញត្រពាំងមួយ ទឹកថ្លាយល់ដី ។ ក្នុងថ្ងៃដែលដំរីបបួលគ្នាដើរទៅនុ៎ះ ទន្សាយតូចធំទាំងឡាយដែលអាស្រ័យនៅនាត្រើយត្រពាំងទាំងប៉ុន្មាន ត្រូវដំរីដើរជាន់ស្លាប់ខ្ទេចខ្ទីស្ទើរតែអស់ ។ គ្រានោះ, មានទន្សាយមួយឈ្មោះ**សិលីមុខៈ** កាលបានឃើញព្រឹត្តិការណ៍អន្តរាយដូច្នោះ ទើបគិតថា៖ "ហ្វូងដំរីនេះ គឺកកងជ្រួលច្របល់ដោយក្ដីស្រេកឃ្លាននឹងគប្បីមកកាន់ត្រពាំងនេះរាល់ថ្ងៃ កាលបើដូច្នេះ ត្រកូលពូជទន្សាយទាំងឡាយមុខជានឹងវិនាសអន្តរធានអស់មិនខានឡើយ" ។ ពេលនោះ, មានទន្សាយចាស់មួយឈ្មោះ **វិជ័យ** ចូលមកនិយាយរ៉ាប់រងថា៖ "នែអ្នកទាំងឡាយ! កុំភិតភ័យជ្រួលច្របល់ថ្វី ទុកងារឲ្យខ្ញុំទៅធ្វើប្រតិបត្តិការក្នុងទីនោះជួយដោះទុក្ខបងប្អូនទាំងឡាយ" ។ ទន្សាយចាស់ឈ្មោះ**វិជ័យ**នោះធ្វើប្ដេជ្ញាដូច្នេះហើយ ក៏ដើរចេញទៅ ។ កាលដែលកំពុងដើរចេញទៅ **វិជ័យ** ដើរបណ្ដើរគិតបណ្ដើរថា៖ "ដល់អាត្មាអញដើរទៅជិតស្ដេចដំរីជាម្ចាស់ហ្វូង តើអាត្មាអញត្រូវធ្វើដូចម្ដេច? ព្រោះថា៖

១៤- ដំរីគ្រាន់តែពាល់ ភុជង្គគ្រាន់តែព្រួសពិស ព្រោះរាជាគ្រាន់តែរក្សា មនុស្សទុជ៌នសូម្បីញញឹមទាំងអស់នេះ សុទ្ធតែធ្វើឲ្យសេចក្ដីស្លាប់បានទាំងអស់ ។

បើដូច្នោះ គួរតែអាត្មាអញឡើងទៅលើកំពូលភ្នំសិន ហើយសឹមនិយាយប្រាប់មេខ្លោងដំរី" ។ លុះទន្សាយធ្វើដូចគំនិតស្រេចហើយ មេខ្លោងដំរីស្រែកសួរតបទៅវិញថា៖ "ចុះអ្នកឯងជាអ្វី? អ្នកឯងមកពីណា?" ។ **វិជ័យ**ឆ្លើយប្រាប់ថា៖ "យើងជាទន្សាយព្រះចន្ទ្រដ៏មានបុណ្យ លោកប្រើយើងមកកាន់សំណាក់អ្នករាល់គ្នានេះឯង" ។ មេខ្លោងដំរីសួរតបវិញភ្លាមថា៖ "បើដូច្នោះ ចូរនិយាយប្រាប់មកមានការណ៍ដូចម្ដេចខ្លះ?" ។ **វិជ័យ**ប្រាប់ថា-

១៥- ទូតសូម្បីនៅកណ្ដាលសស្ត្រាវុធ ដែលគេលើកច្រូងច្រាងក៏មិននិយាយអ្វីដទៃក្រៅពីការខ្លួន, អាស្រ័យដោយខ្លួនជាទូត គេមិនសម្លាប់ ហេតុនោះទើបទូតចរចាត្រង់ទៅត្រង់មកតាមសេចក្ដីពិត ។

ដូច្នោះ ខ្ញុំនឹងសូមពោលទៅតាមព្រះរាជាអាជ្ញាព្រះចន្ទ្រដ៏មានបុណ្យ ដែលខ្ញុំបាទទទួលមក, សូមប្រុងស្ដាប់ដូចតទៅនេះ៖ "ទន្សាយទាំងឡាយនេះ ជាអ្នករក្សានូវត្រពាំងព្រះចន្ទ្រ ឥឡូវអ្នកទាំងឡាយមកបណ្ដេញបំបរបង់ ហើយសម្លាប់ផង ការធ្វើដូច្នេះមិនត្រឹមត្រូវតាមគន្លងធម៌ទេ ព្រោះទន្សាយទាំងអស់ដែលរក្សានូវត្រពាំងនេះជាបរិវារយើង ហេតុនេះហើយបានជាមានពាក្យគេហៅយើងថា សសាង្ក, ([១])

---

[១] មានរូបទន្សាយជាគ្រឿងសម្គាល់, នាមធេយ្យ "ឈ្មោះ" ។

ជានាមធេយ្យរបស់យើង ។ កាលដែលទូតថ្លែងសេចក្ដីដូច្នេះចប់ហើយ មេខ្លោងដំរីភ័យញ័ររន្ធត់ ហើយនិយាយទាំងញញ្ញាក់ញញ័រតបថា៖ “បពិត្រលោកជាអ្នកថ្លែងសេចក្ដី! យើងខ្ញុំនេះមិនដឹង បើដូច្នោះចាប់តាំងពីពេលនេះតទៅ យើងខ្ញុំលែងទៅក្នុងត្រពាំងនោះទៀតហើយ” ។

វិជ័យជាទូតនិយាយបំភ័យថែមទៀតថា៖ “បើដូច្នោះ ចូរអ្នកទាំងឡាយទៅមាត់ត្រពាំងសិន ដើម្បីថ្វាយបង្គំព្រះអង្គលោក សូមឲ្យលោកត្រាប្រណីប្រោសប្រាណអត់ទោស រួចហើយសឹមត្រឡប់ទៅវិញចុះ ព្រះព្រះចន្ទ្រដ៏មានបុណ្យលោកខ្ញាល់ខ្លាំងណាស់” ។ កាលនោះ **វិជ័យ**នាំដំរីមេខ្លោងនឹងបរិវារទៅក្នុងរាត្រី ហើយបង្ហាញរូបព្រះចន្ទ្រដែលកំពុងញ័រដោយរលកក្នុងត្រពាំងនោះ ដំរីមេខ្លោងមើលទៅឃើញព្រះចន្ទ្រញ័រមែន ។ **វិជ័យ**និយាយអង្វរថា: “ទេវៈ! កំហុសគឺដំរីធ្វើពិតមែនហើយ ព្រោះគ្នាមិនបានដឹង បើដូច្នោះ សូមលោកម្ចាស់អភ័យទោសឲ្យទានដោយករុណា, តទៅ, ហ្វូងដំរីទាំងឡាយនេះ ប្ដេជ្ញាថានឹងមិនមកកាន់ទីនេះទៀតទេ” ។ **វិជ័យ**សូមអភ័យទោសឲ្យដំរីរួចហើយ ទើបបង្គាប់ឲ្យដំរីទាំងឡាយថយចេញពីទីនោះទៅហោង, ព្រោះហេតុនោះ បានជាយើង (ក្អែកទាំងឡាយ) និយាយថា៖ “ដោយការប្រើឧបាយកល” ដូច្នេះជាដើម (លេខ ១៤) ។

លំដាប់នោះ, ខ្ញុំបាទ (**ទីឃ៍មុខ**) និយាយអួតប្រាប់ក្អែកទាំងឡាយនោះថា៖ “រាជហង្សម្ចាស់យើងជាស្ដេចមានតេជានុភាព មានសក្ដានុភាព ព្រមទាំងមានសមត្ថភាពបរិបូណ៌ផង គួរនឹងបានសោយរាជ្យគ្រប់គ្រងត្រៃលោកនេះទៅទៀត នឹងនិយាយថ្វី សព្វបើរាជសម្បត្តិលើផែនដីនេះ” ។ កាលនោះក្អែកជេរប្រទេចខ្ញុំបាទថា៖ “នែអាកុកព្រហើន! បើគ្រាន់បើណាស់ ម្ដេចអាឯងមកកាន់ទឹកដីយើងនេះធ្វើអ្វី?” ជេរហើយចាប់ខ្ញុំបាទនាំយកទៅកាន់សំណាក់ស្ដេចក្អែកឈ្មោះ**ចិត្រពណ៌** ។ កាលទៅដល់ចំពោះមុខស្ដេចក្អែកហើយ ក្អែកជាបរិវារលើកទសករប្រណម្យថ្វាយបង្គំ ទើបបង្ហាញខ្ញុំបាទប្រាប់ស្ដេចក្អែកថា៖ “ទេវៈ! សូមលោកម្ចាស់ជ្រាប អាកុកព្រហើននេះវាមកកាន់ប្រទេសយើង ហើយវាហ៊ានក្បត់ព្រះចេស្ដានៃព្រះបាទ!” ។ ស្ដេចក្អែកសួរថា៖ “ចុះអាកុកនេះ វាជាអ្វី? វាមកពីណា?” ។ ក្អែកជាបរិវារទាំងឡាយប្រាប់ថា៖ “អាកុកនេះជាចារបុរសនៃរាជហង្ស**ហិរណ្យគភ៌** វាមកពីកប៉ូរទ្វីប ។ គ្រានោះឯង, ត្មាតឈ្មោះ**ទុរទសី** ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីនៃស្ដេច**ចិត្រពណ៌** សួរខ្ញុំបាទថា៖ “អ្នកណាជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីក្នុងប្រទេសឯង?” ។ ខ្ញុំបាទឆ្លើយប្រាប់ថា៖ “**ចាក្រពាក**ឈ្មោះ**សវ៌ជ្ញៈ**ជាអ្នកដល់នូវត្រើយនៃវិទ្យាសាស្ត្រទាំងអស់” ។ ត្មាតនិយាយតទៅថា៖ “ថាបើ**ចាក្រពាក**ឈ្មោះ**សវ៌ជ្ញៈ**នេះកើតក្នុងប្រទេសនោះមែន សមគួរនឹងកាន់តំណែងជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីហើយ, ព្រោះថា៖

១៦- កើតក្នុងប្រទេសខ្លួន ប្រព្រឹត្តល្អបរិសុទ្ធតាមវង្សត្រកូល មានចិត្តស្អាត ស្ទាត់ជំនាញក្នុង

សាស្រ្ត មានអាថ៌កំបាំង មិនតាំងខ្លួនជាអ្នកលេងល្បែងភ្នាល់ វៀរមិនប្រព្រឹត្តបរទារកម្ម ។

១៧- ព្រះរាជាគួរគប្បីស្វែងរកមន្រ្តី ជាអ្នកចេះចាំធម្មសាស្រ្ត និងអថ៌សាស្រ្ត ជាអ្នកមានពូជជានាម៉ឺនធំ មាននាមល្បីល្បាញ ជាបណ្ឌិត ជាអ្នកបង្កើតទ្រព្យសម្បត្តិ" ។

ក្នុងលំដាប់នោះ សេកជាមន្រ្តី និយាយប្រាប់ស្តេចក្លោក**ចិត្រពណ៌**ទៀតថា៖ "ទេវៈ! កប៊ូរទ្វីបនិងទ្វីបទាំងឡាយឯទៀត គ្រាន់តែជាកោះតូចតាចទេ ហើយនៅក្នុងបរិវេណអាណាចក្រជម្ពូទ្វីបទាំងអស់ដូច្នេះ ។ ទ្វីបទាំងឡាយនេះនៅក្នុងអធិបតេយ្យព្រះទេវៈបាទទាំងអស់" ។ ស្តេចក្លោកឈ្មោះ**ចិត្រពណ៌** និយាយចាក់បណ្តោយដោយល្មោភថា "អើ! ពិតដូចឯងនិយាយមែន, ព្រោះថា៖

១៨- ព្រះរាជា ១, មនុស្សឆ្កួត ១, កូនក្មេង ១, អ្នកបរិភោគកាម ១, តែងចង់បានរបស់ដែលខ្លួនមិនទាន់បាន ចាំបាច់និយាយថ្វីដល់របស់ដែលខ្លួនបានហើយ" ។

កាលនោះ, ខ្ញុំបាទ (**ទីឃ៌មុខ**) ឆ្លើយតបថា៖ "ថាបើគ្រាន់តែថា ឬគ្រាន់តែនិយាយ ហើយបានសម្រេចអធិបតេយ្យដូចមាត់មែននោះ ខ្ញុំបាទក៏ចេះនិយាយដែរថា៖ "ជម្ពូទ្វីបទាំងមូលនៅក្នុងអំណាចស្តេចម្ចាស់ខ្ញុំបាទឈ្មោះ**ហិរណ្យគភ៌**ទាំងអស់" ។ សេកសួរមកខ្ញុំបាទវិញភ្លាមថា៖ "ធ្វើមធ្យោបាយដូចម្តេច នឹងឲ្យសម្រេចប្រស្នានេះបាន?" ។ ខ្ញុំបាទឆ្លើយតបពាក្យសេកវិញថា៖ "ធ្វើសង្គ្រាម" ។ កាលនោះស្តេចក្លោក**ចិត្រពណ៌**និយាយប្រាប់ខ្ញុំបាទថា៖ "ឯងត្រឡប់ទៅប្រាប់ម្ចាស់ឯងវិញទៅឲ្យរៀបចំសេនានុភាពត្រៀមចាំចុះ" ។ ខ្ញុំបាទនិយាយថា៖ "សូមលោកបញ្ជូនទូតទៅចរចាជាមួយលោកម្ចាស់ខ្ញុំសិន" ។ ពេលនោះ ស្តេចក្លោក**ចិត្រពណ៌** បែរទៅប្រឹក្សាចំពោះមន្រ្តីទាំងឡាយថា៖ "តើនឹងតែងតាំងអ្នកណាជាទូត? ព្រោះទូតគួរចេះការ និងឲ្យមានលក្ខណៈសម្បត្តិដូច្នេះ,

១៩- មានភក្តី មានគុណ បរិសុទ្ធល្អ ប្រសប់វាងវៃ ឆ្លៀវឆ្លាត និងមានប្រតិភាន បុគ្គលបែបនេះគួរធ្វើជាទូត" ។

ត្មាតឆ្លើយថា៖ "បុគ្គលមានលក្ខណៈដូច្នេះមានច្រើនណាស់ ទោះម្តេចម្តា គួរយើងតែងតាំងព្រាហ្មណ៍ ឲ្យធ្វើជាទូតទៅចរចា, ព្រោះថា៖

២០- ធ្វើសេចក្តីជ្រះថ្លា (ធ្វើឲ្យចម្រើន) ដល់ម្ចាស់ផែនដីមិនប្រាថ្នាចង់បានសម្បត្តិ ដូចថ្នាំពិសពុលឈ្មោះ កាលកូដៈ ([១]) មិនប្រាសចាកពណ៌ខ្មៅ ជាប់នៅក្រពះឥស្សរជានិច្ច" ។

ក្លោក**ចិត្រពណ៌**បង្គាប់សេកថា៖ "នែសេក! ឯងចូរទៅ, ឯងចូរទៅជាមួយ**ទីឃ៌មុខ**នេះ ហើយ

---

[១] ថ្នាំពិសពុលដែលកើតពីការកូរសមុទ្រទឹកដោះ នៅជាប់នឹងក ព្រះឥស្សរមានពណ៌ខ្មៅ មិនប្រឡាក់កព្រះឥស្សរ ហើយជាគ្រឿងលម្អព្រះឥស្សរ ឯព្រាហ្មណ៍ ជាអ្នកទាល់ក្រនៅរួមជាមួយស្តេចដែលមានទ្រព្យច្រើន ក៏មិនត្រូវការចង់បានទ្រព្យស្តេច ។

និយាយប្រាប់ម្ចាស់គេថា យើងរៀបទ័ពត្រៀមព្រមហើយ” ។ សេកទទួលអាជ្ញាថា “ទេវៈ! ខ្ញុំបាទទទួលតាមអាជ្ញាហើយ តែកុក**ទីឃមុខ**នេះជាសត្វទុជ៌ន ខ្ញុំបាទទៅជាមួយផងមិនបានទេ, ព្រោះថា៖

២១- មនុស្សទុជ៌ន ប្រព្រឹត្តអំពើអាក្រក់ ផលអាក្រក់តែងធ្លាក់ទៅលើមនុស្សល្អវិញ (១) ដូចរាពណ៍ទៅលួចនាងសីតា (ផលអាក្រក់របស់រាពណ៍នេះធ្លាក់ទៅលើសមុទ្រ) គឺសមុទ្រត្រូវព្រះរាមចងថ្នល់ ។

២២- បុគ្គលមិនគប្បីស្ថិតនៅ ឬមិនគប្បីដើរទៅជាមួយមនុស្សទុជ៌នឡើយ ក្នុងកាលណាក៏ដោយ, ហង្សស្លាប់ព្រោះស្ថិតនៅជាមួយ ទទាស្លាប់ព្រោះដើរទៅជាមួយ ទាំងអស់នេះមកតែពីសមាគមមួយអន្លើដោយក្អែក ។

ក្ងោក**ចិត្រពណ៌**សួរឡើងថា៖ “ចុះរឿងនោះតើដូចម្ដេច?” ។

សេកដំណាលរឿងនោះប្រាប់ដូចតនេះថា៖-

កថាទី៥

រឿងហង្ស និងក្អែក

នៅតាមផ្លូវធំទៅកាន់ក្រុងឧជ្ជយិនី មានដើមបិប្បលៈមួយដើមមានមែកទ្រឈឹងទ្រឈៃ ។ សត្វហង្ស និងក្អែកអាស្រ័យនៅលើដើមឈើនោះ ។ នៅក្នុងរដូវក្ដៅ មានអ្នកដំណើរម្នាក់ដើរមកដល់អស់កម្លាំងណាស់ ឃើញម្លប់ត្រជាក់ស្រួល ដាក់ធ្នូ និងសរក្បែរគល់ឈើប្រាស់ខ្លួនដេកលន់លក់ទៅ ។ ក្រោយបន្តិចមកម្លប់ដើមឈើនោះរេបែរឃ្លាតចេញពីមុខអ្នកដំណើរនោះ ។ កាលនោះហង្សទំនៅលើដើមឈើនោះក្រឡេកទៅឃើញមុខអ្នកដំណើរថាំងដោយកំដៅព្រះអាទិត្យ កើតមានចិត្តល្អ ជាចិត្តបុណ្យដ៏ក្រជាក់ត្រជំទើបកាងស្លាបខ្លួនបាំងកំដៅព្រះអាទិត្យឱ្យម្លប់ទៅចំមុខអ្នកដំណើរនោះដោយចិត្តអាណិត ។ រីអ្នកដំណើរកំពុងអស់កម្លាំងខ្លាំង បានម្លប់ត្រជាក់ស្រួល ក៏ដេកលក់ស៊ុបច្រហាមាត់ផ្លុង ។ គ្រានោះឯង, ក្អែកដែលនៅជាមួយគ្នា ជាសត្វមានចិត្តអាក្រក់ជាសភាពទុជ៌នពីកំណើត តែងច្រណែនជនដទៃជានិច្ច មិនចង់ឱ្យគេបានសេចក្ដីសុខសោះ ក៏បន្ទោបង់អាចម៍ខ្លួនឱ្យធ្លាក់ទៅចំប៉ាច់ក្នុងមាត់នៃអ្នកដំណើរនោះ ហើយហើរចេញបាត់ទៅភ្លាម ។ អ្នកដំណើរត្រូវអាចម៍ក្អែកស្អុយមួយដុំចំមាត់ ក្ខាញ់ណាស់ក្រោកគ្រទឹគ្រទាឡើងក្រឡេកមើលទៅលើ ឃើញតែហង្ស មិនឃើញក្អែក ក៏ចាប់ទាញធ្នូមកហើយបាញ់តម្រង់ទៅត្រូវស្លាប់ទៅហោង, ហេតុនោះហើយបានជាខ្ញុំ (សេក) ពោលថា៖ “បុគ្គលមិនគប្បីស្ថិតនៅ” ដូច្នេះជាដើម (លេខ

---

[១] កាលរាពណ៍លួចនាងសីតាយកទៅទុកនៅក្រុងលង្កា ព្រះរាមចងថ្នល់ឆ្លងសមុទ្រលើកសេនាទៅវាយក្រុងលង្កាបែក ។

២២) ។ សេករៀបរាប់តទៅទៀត ([២]) ថា៖ “ទេវៈ! ខ្ញុំបាទនឹងនិយាយរឿងក្អែក និងទទាតទៅទៀត, សូមលោកម្ចាស់ប្រុងស្តាប់៖-

កថាទី៦

រឿងក្អែក និងទទា

ក្អែក និងទទាអាស្រ័យនៅលើដើមឈើជាសុខសប្បាយ ។ ថ្ងៃមួយ បក្សីទាំងឡាយបប្លួលគ្នាហិចហើរទៅកាន់ត្រើយសមុទ្រ ដើម្បីទៅគោរពគ្រុឌជាស្តេចបក្សីដ៏មានបុណ្យ ។ កាលនោះ ទទាធ្វើដំណើរជាមួយនឹងក្អែកដល់ពាក់កណ្តាលផ្លូវ ទៅជួបនឹងគោបាលម្នាក់ទូលភាជន៍ទឹកដោះលើក្បាល ក្អែកហើរទៅលបឆក់ទឹកដោះនោះស៊ីរឿយៗ ។ គោបាលក្តាញ់ណាស់ ដាក់ភាជន៍ទឹកដោះលើនៅដី ក្រឡេកមើលទៅលើអាកាសឃើញក្អែក និងទទា ក៏រត់ដេញតាម ។ ក្អែកកាលដឹងខ្លួនថាគោបាលបានឃើញខ្លួនហើយ ក៏ហើរបាត់ទៅភ្លាម ។ ឯទទា ជាសត្វល្ងង់ខ្លៅ ដឹងខ្លួនថាមិនមានកំហុស មិនហើរទៅណាឆ្ងាយត្រូវគោបាលចាប់សម្លាប់ចោលបង់សៀតទៅហោង, ព្រោះហេតុនោះបានជាខ្ញុំ (សេក) ពោលថា “មិនគប្បីដើរទៅជាមួយ” ដូច្នេះជាដើម (លេខ២២) ។ កាលនោះ ខ្ញុំបាទ (**ទីឃ៍មុខ**) និយាយតបទៅកាន់សេកថា៖ “នែបងសេក! បងសេកម្តេចក៏និយាយយ៉ាងនេះ? រូបបងនឹងរូបខ្ញុំពីរនាក់នេះទុកដូចជារូបម្ចាស់ផែនដីដ៏មានបុណ្យមួយព្រះអង្គ ។ បងមិនគួរនិយាយបង្កាច់ដូច្នេះទេ” សេកឆ្លើយតបមកវិញថា៖ “ពិតដូចកុកនិយាយហើយ តែថា៖

២៣- ពាក្យដែលទុជ៌នពោល សូម្បីនិយាយញញឹមស្រស់ពីរោះផ្អែមដូចជាផ្ការីកពុំជួកាល ក៏អាចនឹងញ៉ាំងភ័យឲ្យកើតឡើងបាន ។

សម្តីបងកុកនិយាយចេញមកនេះនាំឲ្យឃើញច្បាស់ហើយ ថាជាទុជ៌នស្រេចទៅហើយ ឯសម្តីដែលជាហេតុដើមនុ៎ះ គឺសម្តីដែលនិយាយនាំឲ្យព្រះរាជាទាំងពីរព្រះអង្គធ្វើសឹកសង្គ្រាមនឹងគ្នានេះឯង បងមើល!

២៤- រីទោសដែលបុគ្គលធ្វើឲ្យឃើញប្រត្យក្សហើយ មនុស្សល្ងង់នៅតែពេញចិត្តស្ងប់ស្ងៀមដោយគ្រាន់តែគេនិយាយពាក្យពីរោះផ្អែមប៉ុណ្ណោះ ដូចរឿងជាងរថទូលភរិយាលើក្បាល ព្រមទាំងសហាយភរិយាផង ។

---

[២] ហិតោបទេស សេចក្តីប្រែជាភាសាសៀមនៃលោកនាគប្រទីបមានគាថាដូច្នេះគឺ៖ ចូររៀរការនៅច្រឡំបល់ជាមួយទុជ៌នតែត្រូវសមាគមដោយសប្បុរស ចូរបំពេញបុណ្យទោះថ្ងៃទោះយប់ ចូររំឭកការមិនទៀងជានិច្ច ។

ក្រោកចិត្រពណ៌សួរថា៖ "ចុះរឿងនោះដូចម្ដេច?" ។ សេកនិយាយរៀបរាប់រឿងនោះ ដូចសេចក្ដីតទៅនេះថា៖

កថាទី៧

រឿងជាងរថ ភរិយា និងសហាយ

នៅឃៅវនស្រីនគរ មានជាងរថម្នាក់ឈ្មោះមន្ទមតិ ។ មន្ទមតិដឹងច្បាស់ថាភរិយាខ្លួនផិតប្រាកដ តែមិនទាន់មានភស្ដុតាង គឺមិនទាន់ឃើញសហាយភរិយាស្ថិតនៅក្នុងទីជាមួយគ្នាជាក់ច្បាស់នៅឡើយ ។ ថ្ងៃមួយ ជាងរថឈ្មោះ មន្ទមតិ និយាយប្រាប់ភរិយាថា ខ្លួនមានដំណើរទៅកាន់ស្រុកដទៃ និយាយរួចហើយ ដើរចេញទៅ ។ មន្ទមតិ ធ្វើជាដើរទៅមិនបានប៉ុន្មាន ក៏ត្រឡប់វិលមកវិញ លបចូលទៅលាក់ខ្លួនពួនអាត្មានៅក្រោមគ្រែដោយស្ងាត់ៗ ។ សហាយភរិយាដឹងច្បាស់ថា ជាងរថចេញទៅកាន់ស្រុកក្រៅបាត់ហើយ ដល់ពេលសន្ធិយារាត្រី ក៏ចូលទៅដេកជាមួយភរិយាជាងរថ ។ ឯស្រីចិត្តចើក កាលប្រឡែងលេងជាមួយសហាយជាទីស្រឡាញ់ដោយសេចក្ដីស្នេហា យ៉ាងក្រៃលែងនៅលើគ្រែ ក្នុងទីកំបាំងនោះ បានទម្លាក់ដៃទៅខាងក្រោម ទៅប៉ះនឹងមនុស្សដែលដេកនៅក្រោមគ្រែនោះ ដឹងច្បាស់ថាជាប្ដីខ្លួនមកដេកបន្លំ ក៏ស្រងាកព្រួយចិត្ត ។ សហាយ កាលឃើញស្រីសហាយខ្លួនមិនសូវរើពើដូចសព្វដង សាកសួរទៅថា៖ "ថ្ងៃនេះ, ហេតុដូចម្ដេចក៏អូនមិនសូវរើពើលេងសប្បាយជាមួយបង? បងមើលទៅឃើញថា អូនបែបដូចជានឹកព្រួយចិត្តរឿងអ្វីមួយ" ។ ស្រីចិត្តចើកនោះឆ្លើយប្រាប់ថា៖ "បង! បងមិនដឹងថា ស្វាមីជាម្ចាស់ជីវិតខ្ញុំគាត់មិននៅថ្ងៃនេះឬអ្វី? គាត់ចេញទៅស្រុកក្រៅហើយ ក្នុងពេលដែលគាត់ចញទៅនេះ នៅក្នុងផ្ទះសូម្បីមានមនុស្សពេញណែនណាន់តាន់តាប់ ខ្ញុំក៏ឃើញហាក់ដូចជាស្រឡះល្ហល្ហេវស្ងាត់សូន្យឈឹង, ស្វាមីខ្ញុំទៅកាន់ស្រុកគេ ប្លែកទឹកប្លែកដី មិនដឹងជាគាត់នឹកស្រងេះស្រងោចដូចម្ដេចទៅអេះ បានអ្វីបរិភោគអាស្រ័យដំណេកនៅឯណា ខ្ញុំឥតដឹងឥតយល់សោះ ខ្ញុំគិតទៅៗឃើញដូច្នេះហើយចិត្តខ្ញុំក៏រលឹកស្រណោះអាឡោះអាល័យ ហើយអណ្ដែតអណ្ដូងទៅបាត់ពីរូបរាងកាយខ្ញុំ" ។ សហាយនិយាយឡុកឡឺយថា៖ "ចុះជាងរថប្ដីនាងចេះស្មៀតស្នេហាចំណានដូចម្ដេចទៅ?" ។ ស្រីចិត្តចើកធ្វើជាក្រោកឆ្លើយថា៖ "នែអាគម្រក់ចង្រៃ! អ្វីអាឯងហ៊ាននិយាយដូច្នេះ? ឯងស្ដាប់មើល!៖

២៥- នារីណាប្ដីជេរប្រទេចក្ដី ឬប្ដីសម្លឹងសម្លក់ដោយក្ដីក្រោធក្ដី នៅតែធ្វើទឹកមុខស្រស់ស្រាយញញឹម នារីនោះទើបឈ្មោះថា ស្រីមានលក្ខណ៍ ។

២៦- ស្រីណា ស្រឡាញ់ប្ដី ទោះជាប្ដីនៅក្រុង ឬនៅស្រុកព្រៃ ឬពុំនោះទេ ជាប្ដីគ្មានបុណ្យ ឬមាន

បុណ្យក្តី ស្រីនោះទើបលោកទាំងមូលឲ្យសេចក្តីសុខ ។

២៧- សេចក្តីពិត, ភស្តាជាគ្រឿងអលង្ការនៃនារីទាំងឡាយ នារីឥតភស្តា ឈ្មោះថាមិនមានគ្រឿងអលង្ការ បើទុកជាមានរូបល្អ ក៏មិនឈ្មោះថាមានរូបល្អដែរ ។

ឯងគ្រាន់តែជាសហាយ មានចិត្តអាក្រក់ក្រឡិចក្រឡុចដូចជាផ្កាស្លា គេត្រូវការលេងតែមួយគ្រា ឯភស្តាវិញជាម្ចាស់ជីវិតអញ បើគាត់ចង់លក់ គាត់លក់អញទៅឲ្យទេពតា ឬក៏ឲ្យអញទៅដល់ព្រាហ្មណ៍ក៏សឹងតែបាន តែចាំបាច់និយាយប្ញូរបាច់ច្រើនធ្វើអ្វី, បើភស្តាអញមានជីវិតរស់នៅ អញក៏មានជីវិតរស់នៅដែរ ថាបើគាត់ធ្វើមរណកាល អញក៏សុខចិត្តស្លាប់ទៅតាម នេះជាសេចក្តីប្តេជ្ញារបស់អញ, ព្រោះថា៖

២៨- លោមជាតិ ដែលស្ថិតនៅនឹងរូបនរជនមានចំនួន ៣៥ កោដិ ឯនារីដែលស្លាប់ទៅតាមប្តីបានទៅកើតក្នុងសួគ៌ក៏មានចំនួនច្រើនដូចលោមជាតិដែរ ។

២៩- អាលម្ពាយ ចាប់ពស់ទាញចេញពីរូងបានយ៉ាងណា ភរិយាដែលស្លាប់ទៅតាមភស្តា អាចនាំភស្តាខ្លួន (ពីនរក) ទៅកាន់ឋានសួគ៌បានយ៉ាងនោះដែរ ។

៣០- ([១]) នារីណាស្រឡាញ់ប្តី កៀកឱបប្តីស្លាប់ជាប់នឹងខ្លួន លះបង់ខ្លួនចូលក្នុងគំនរភ្លើងជើងថ្ករជាមួយប្តី នាងនារីនោះសូម្បីធ្វើបាបរាប់ទាំងសែនឆ្នាំ ក៏អាចនាំភស្តាខ្លួនទៅកាន់សុរលោក (ឋានសួគ៌) បាន" ។

កាលនោះ ជាងរថបានស្តាប់ភរិយានិយាយសព្វអស់អាថ៌សេចក្តី គិតក្នុងចិត្តថា៖ "អាត្មាអញហៅចំជាមានភ័ព្វមានសំណាងបានប្រពន្ធគ្រប់លក្ខណ៍ ចេះនិយាយពាក្យពីរោះ មានចិត្តស្មោះត្រង់នឹងប្តីប្រាកដដូច្នេះ" គិតដូច្នេះហើយ ក៏លើកទូលគ្រែដែលសហាយនិងភរិយាដេកនោះលើក្បាល លោតរាំកញ្ឆក់កញ្ឆោង ដោយក្តីត្រេកអរខ្លាំង, ព្រោះហេតុនោះហើយ បានជាខ្ញុំបាទ (សេក) និយាយថា៖ "រីទោសដែលបុគ្គលធ្វើឲ្យឃើញប្រត្យក្សហើយ" ដូច្នេះជាដើម (លេខ ២៥) ។

កាលនោះ ស្តេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌** ទទួលស្គាល់ខ្ញុំបាទពេញកិត្តិយសថាជាទូត ហើយបណ្តោយឲ្យខ្ញុំបាទវិលត្រឡប់មកវិញ ព្រមទាំងឲ្យសេកជាទូតមកតាមខ្ញុំបាទផង" ។ ឥឡូវនេះ, បើលោកម្ចាស់បានជ្រាបសេចក្តីរហូតហើយ កិច្ចការណាដែលគួរចាត់ចែង ក៏សូមលោកម្ចាស់ត្រិះរិះមើលទៅចុះ ។ **ចាក្រពាក**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីសើចសាសហាយ ហើយនិយាយ៖ "ទេវៈ! បងកុកធ្វើដំណើរចេញទៅបរទេស

---

[១] ហិតោបទេស សេចក្តីប្រែជាភាសាបារាំងនៃលោកឡង់សឺរ៉ូ និងសេចក្តីប្រែជាភាសាសៀមនៃលោកនាគប្រទីបមានគាថាលើសដូច្នេះ បិតា ឬបងប្រុសដែលបានទទួលបង្គាប់ពីបិតា ហើយបានឲ្យនាងនារីទៅជាភរិយានរជនណាហើយ នាងនារីត្រូវស្តាប់បង្គាប់ប្តីនោះមិនត្រូវក្បត់ចិត្ត ទោះរស់នៅក្តី ឬស្លាប់បាត់បង់ទៅហើយក្តី ។

ហើយត្រឡប់មកវិញ ចេះចាត់ចែងកិច្ចការរាជការស្រេចតាមសមត្ថភាព តែថាការចាត់ចែងរាជការដូច្នេះ ជាវិធីមនុស្សល្ងង់ទេ, ព្រោះថា៖

៣១- គួរគប្បីឲ្យមួយរយ តែមិនគួរធ្វើឲ្យកើតវិវាទជាមួយទេ នេះជាមតិអ្នកប្រាជ្ញ, សូម្បីមិនមានមូលហេតុអ្វីជាមាំមួន ហើយក៏ធ្វើវិវាទដែរ នេះជាលក្ខណៈមនុស្សល្ងង់ទេ” ។

រាជហង្សហិរណ្យគភ៍ឆ្លើយកាត់ឡើងថា៖ “បន្ទោសរឿងដែលកន្លងទៅហើយ តើមានប្រយោជន៍អ្វី? គួរជួយត្រិះរិះពិចារណាគ្នាមើលរឿងបច្ចុប្បន្ននេះវិញ ។ **ចាក្រពាក**និយាយថា ទេវៈ! ខ្ញុំបាទសូមជម្រាបរឿងនេះក្នុងទីសម្ងាត់, ព្រោះថា៖

៣២- អ្នកប្រាជ្ញអាចស្ទង់មើលចិត្តនៃជនដទៃដោយទឹកមុខ, អាការសំឡេង, វិការនៃភ្នែក និងវិការនៃមុខបាន ព្រោះដូច្នោះ គួរប្រឹក្សាគ្នាក្នុងទីស្ងាត់” ។

កាលនោះឯង, ហង្ស**ហិរណ្យគក៏** និង**ចាក្រពាក** ស្ថិតនៅក្នុងទីនោះតែពីរនាក់ សត្វទាំងឡាយជាបរិវារដទៃទៀតដឹងទំនងដូច្នេះ ក៏ថយគេចចេញទៅក្រៅអស់ ។ **ចាក្រពាក** និយាយប្រាប់ហង្ស**ហិរណ្យគក៏**ថា៖ “ទេវៈ! ខ្ញុំបាទមានសេចក្ដីយល់ឃើញថា ប្រព្រឹត្តិហេតុដែល**ទីឃ៍មុខ**បានធ្វើឲ្យកើតឡើងនេះ ប្រហែលជាមានបរិវារយើងខ្លះជាអ្នកញុះញង់ឲ្យធ្វើទេដឹង, ព្រោះថា៖

៣៣- មនុស្សឈឺឲ្យសេចក្ដីសុខចម្រើនដល់ពេទ្យ មនុស្សមានវិបត្តិគ្រោះថ្នាក់ ឲ្យសេចក្ដីសុខចម្រើនដល់មន្ត្រី មនុស្សល្ងង់ជាការរស់នៅនៃអ្នកប្រាជ្ញ វណ្ណៈល្អទាំងឡាយ ជាការរស់នៅនៃសប្បុរសទាំងឡាយ (១) ។

រាជ្យហង្ស**ហិរណ្យគក៏**ឆ្លើយតបថា៖ “ដូច្នេះក៏ធ្លាប់មានដែរ តែរឿងនេះយើងទុកចាំស៊ើបអង្កេតរកមូលហេតុឲ្យឃើញក្នុងកាលជាខាងក្រោយចុះ, ពេលនេះ, យើងត្រូវធ្វើដូចម្ដេច? បើត្រូវធ្វើយ៉ាងណាត្រូវចាត់ចែងដូច្នោះភ្លាមៗឲ្យទាន់ពេល ។ **ចាក្រពាក**ឆ្លើយថា៖ “ទេវៈ! យើងគួរបញ្ជូនចារបុរសឲ្យចូលទៅដល់ទីឋានសត្រូវ ត្រូវឲ្យដឹងថា សត្រូវមានកម្លាំង ឬឥតកម្លាំង ដូចម្ដេចឲ្យដឹងមុនសិន, ព្រោះថា៖

៣៤- គួរប្រើចារបុរសក្នុងការស៊ើបអង្កេតឲ្យបានដឹងសេចក្ដីថា ការគួរធ្វើ និងមិនគួរធ្វើក្នុងប្រទេសខ្លួន ឬក្នុងបរទេស, ព្រោះចារបុរសជាព្រះនេត្រានៃព្រះរាជា, ព្រះរាជាអង្គណាមិនមានសូម្បីតែម្នាក់ព្រោះរាជាអង្គនោះទុកដូចជាមនុស្សខ្វាក់ពិតៗ ។ ត្រូវចាត់កុក**ទីឃ៍មុខ**នេះជាចារបុរសឲ្យនាំយកមនុស្សម្នាក់ដែលទំនុកទុកចិត្តទៅជាមួយជួយធ្វើការផង កាលបើស៊ើបសួរមើលដឹងការប្រឹក្សា ឬប្រព្រឹត្តិការណ៍

[១] ត្រង់បាតទី ៤ នេះក្នុងច្បាប់ខ្លះថា “បរិពារព្រះរាជា អាចនាំឲ្យកើតវិវាទបាន” ។

នៃសត្រូវនៅក្នុងប្រទេសគេនោះហើយ ខ្លួនឯងត្រូវនៅក្នុងប្រទេសគេនោះចុះ តែត្រូវប្រើឱ្យអ្នកទីពីរដែលនាំជាជំនួយនោះនាំយកការសម្ងាត់ ដែលស៊ើបបានមកប្រាប់យើងដោយសម្ងាត់ជាបំផុត, ព្រោះថា៖

៣៥- ព្រះរាជា ត្រូវបង្គប់ចារបុរសប្រើឱ្យយកភេទជាតបស ឱ្យចូលទៅដើម្បីសិក្សាសាស្ត្រវិជ្ជាក្នុងបុណ្យស្ថាន ក្នុងអាស្រម ឬក្នុងទេវស្ថានផ្សេងៗ ។

ចារបុរសនៃការសម្ងាត់នេះ ក៏ត្រូវរកមនុស្សសំខាន់ ដែលទៅផ្លូវទឹកក៏បានផ្លូវគោកក៏បាន ដូច្នេះបានជាត្រូវចាត់ឱ្យ**ទីឃ៍មុខ**នេះទៅ ហើយត្រូវរកកុកមួយទៀតឱ្យបានជាគ្នាជូនទៅផង ព្រមទាំងយកកុកមួយក្នុងផ្ទះ**ទីឃ៍មុខ**ឱ្យមកធ្វើជាទ្វាបាលរក្សាព្រះរាជវាំងជំនួសផង តែការនោះត្រូវធ្វើឱ្យស្ងាត់ដែលនឹងអាចស្ងាត់បាន, ព្រោះថា៖

៣៦- មន្ត្រី គឺការសម្ងាត់នេះ បើដឹងដល់ត្រចៀក ៦ ហើយ តែងបែកធ្លាយ ហើយខ្ចរខ្ចាយចេញទៅដោយការនិយាយតៗគ្នា ហេតុនេះព្រះរាជាគប្បីរក្សាការសម្ងាត់បាន ចំពោះតែរូបព្រះអង្គនឹងមនុស្សជាគម្រប់ពីរប៉ុណ្ណោះ ។

៣៧- កាលបើមន្ត្រី គឺការសម្ងាត់ធ្លាយហើយ ទោសតែងធ្លាក់ស្រោចមកលើព្រះរាជា ទោសនោះបុគ្គលមិនអាចកែសម្រួលបានងាយទេ នេះជាមតិអ្នកនយោបាយ" ។ ហង្ស**ហិរណ្យគត៌** ត្រិះរិះពិចារណាមួយស្របក់ហើយនិយាយថា៖ "អើ! ចារបុរសធ្វើការសម្ងាត់ប្រសើរដូច្នេះយើងរកបានហើយ" ។ ក្នុងលំដាប់នោះ បក្សីរក្សាព្រះអង្គចូលទៅលើកហត្ថាប្រណម្យហើយជម្រាបថា៖ "ទេវៈ! សូមជ្រាប សេកដែលមកពីជម្ពូទ្វីបនោះ ឥឡូវនេះស្ថិតរង់ចាំនៅមាត់ទ្វារ" ។ ហង្ស**ហិរណ្យគត៌** ក្រឡេកមើលមុខ**ចាក្រពាក**ៗក៏វាងវៃទាន់ភ្លាមនិយាយថា៖ "ចូរបង្គាប់ឱ្យគេនាំសេកទៅរង់ចាំនៅសាលចាំមួយស្របក់សិន សឹមឱ្យគេនាំមកជួបនឹងលោកជាម្ចាស់" ។ អ្នករក្សាព្រះអង្គទទួលបង្គាប់ហើយ ក៏នាំសេកជារាជទូតចេញទៅរង់ចាំ ។ ហង្ស**ហិរណ្យគត៌**តក់ស្លុតនិយាយថា៖ "គួរឱ្យនឹកបារម្ភណាស់ ក្រែងសង្គ្រាមនឹងផ្ទុះឆេះឡើង" ។ **ចាក្រពាក**ឆ្លើយតបថា៖ "ទេវៈ! ការធ្វើសង្គ្រាមភ្លាមៗ មិនមែនជាវិធីល្អទេ ព្រោះថា៖

៣៨- ក្នុងការផ្តើមធ្វើសង្គ្រាម សេវកណាមិនមានការពិចារណាម៉ត់ចត់ ដឹកនាំឱ្យព្រះរាជាធ្វើសង្គ្រាម ឬឱ្យលះបង់ប្រទេសជាតិចោល សេវកនោះសមជាអាមាត្យឬទេ? សមជាមន្ត្រីឬទេ?

៣៩- ក្នុងកាលណាក៏ដោយ ព្រះរាជាគប្បីព្យាយាមយកជ័យជម្នះចំពោះសត្រូវដោយការមិនច្បាំងឱ្យបាន ព្រោះកាលបើអ្នកទាំងពីរខាងច្បាំងតយុទ្ធគ្នាហើយ គេមិនសូវឃើញជ័យជម្នះទៀងទាត់ទេ ។

៤០- ក្នុងកាលណាក៏ដោយ ព្រះរាជាគប្បីយកឈ្នះសត្រូវដោយការផ្សះផ្សាខ្លះ ដោយការបែង

ចែកឲ្យខ្លះ ដោយប្រើឧបាយបំបែកសាមគ្គីខ្លះ គប្បីប្រើឧបាយទាំងនេះ ឬប្រើឧបាយណាមួយៗ ធ្វើដូចម្ដេចកុំឲ្យកើតសង្គ្រាមបាន ។

៤១- ជនទាំងឡាយដែលមិនធ្លាប់ចូលសង្គ្រាម តែងអួតអាងថាខ្លួនក្លៀវក្លា នរណាមួយដែលមិនទាន់ឃើញសមត្ថភាពនៃសត្រូវទេ ម្ដេចឡើយនឹងមិនឡើងចិត្តទ្រនង់?

៤២- បុគ្គលមិនគប្បីអាចគាស់លើកដុំថ្មធ្ងន់ ដោយកម្លាំងមនុស្សបានស្មើដោយការប្រើកំណាត់ឈើទេយ៉ាងណា ដោយការប្រើឧបាយតែបន្តិច គេបានសម្រេចប្រយោជន៍ធំយ៉ាងនោះ, នេះហើយការប្រឹក្សារកឧបាយមានផលធំណាស់ដូច្នេះ ។

៤៣- កសិកម្មដែលបានផលល្អ មកពីគេប្រកបព្យាយាម ធ្វើល្អម៉ត់ចត់ទៅតាមកាលវេលាយ៉ាងណា ទេវៈ នយោបាយនេះគេធ្វើដោយម៉ត់ចត់ ហើយអស់កាលយូរផងទើបបានផល មិនមែនធ្វើកញ្ចក់កណ្ដៀតទេ យ៉ាងនោះដែរ ។

តែកាលណាគេឃើញថាសង្គ្រាមនឹងកើតពិតហើយ គេចមិនរួចទេ ទើបគេត្រូវច្បាំងត, ព្រោះថា៖

៤៤- ភ័យនៅឆ្ងាយមានក្ដីខ្លាច ភ័យមកដល់ជិតមានក្ដីក្លៀវក្លា នេះជាគុណលក្ខណៈមហាបុរស, ក្នុងកាលវិបត្តិនៅនាលោកនេះមហាបុរសតែងសម្ដែងខ្លួនជាអ្នកធីរជន ។

៤៥- មែនពិត ការប្រឹងហួសកម្លាំងជាឧបសគ្គធំខាងដើមនៃការសម្រេចសព្វកិច្ចការទាំងអស់ ទឹកសូម្បីត្រជាក់ នឹងមិនទម្លាយភ្នំបានឬអ្វី?

ទេវៈ! មានដំណឹងផ្សេងមួយទៀតថា ស្ដេច**ចិត្រពណ៌**នេះ មានកម្លាំងសេនានុភាពធំណាស់, ព្រោះថា៖

៤៦- ការច្បាំងនឹងអ្នកមានកម្លាំងដូច្នេះមិនមានឧទាហរណ៍ទេ មនុស្សច្បាំងតនឹងដំរី ឈ្មោះថានាំម្រឹត្យុមកឲ្យឥតសង្ស័យឡើយ ។

៤៧- នរជនណា មិនទាន់ដល់កាលគួរ ហើយធ្វើសង្គ្រាម អ្នកនោះឈ្មោះថាជាមនុស្សល្ងង់ ព្រោះការច្បាំងតនឹងអ្នកមានកម្លាំងប្រាកដ ដូចជាប្រើស្លាបរុយហោះដូច្នោះ ។

៤៨- នរជនចេះដឹងនីតិសាស្ត្រ (នយោបាយ) ត្រូវនៅក្នុងគ្រឿងការពារដូចអណ្ដើកនៅក្នុងស្នូក ហើយត្រូវចេះអត់ធន់គ្រឿងប្រហារនៃសត្រូវផង កាលបើកាល [១] គួរមកដល់ហើយ គប្បីលោតឡើងតស៊ូដូចពស់មានអាសិរពិស ។

[១] ច្រក ផ្លូវ ទំនង ឱកាស ។

៤៩- នរជនចេះនយោបាយ អាចរំលើងឫសគល់សត្រូវទោះធំតូច ឬក៏ប៉ុនគ្នាបាន ដូចខ្សែទឹកអាចនាំយកឈើ ឬស្មៅទាំងឫសទាំងគល់បានដូច្នោះដែរ ។

បើដូច្នេះ, យើងគប្បីយកចិត្តទុកដាក់រក្សាសេកជាទូតនេះទុកក្នុងទីយើងសិន កុំអាលលែងឲ្យចេញទៅ ដរាបទាល់នឹងយើងកសាងបន្ទាយការពារយើងរួចស្រេចហើយសិន, ព្រោះថា៖

៥០- ទាហានធ្នូម្នាក់នៅក្នុងបន្ទាយ សម្លាប់ទាហានសត្រូវបានមួយរយនាក់ ទាហានធ្នូ១០០នាក់សម្លាប់សត្រូវបាន ១.០០០នាក់ ព្រោះហេតុនោះ ការតាំងបន្ទាយការពារទុកមុន ជាកិច្ចសំខាន់មួយ ។

៥១- ប្រទេសជាតិដែលឥតបន្ទាយការពារ ម្ដេចក៏សត្រូវនឹងមិនត្រូវមើលងាយ? ឯព្រះរាជាមិនមានបន្ទាយការពារ ក៏ឥតមានទីពឹងដូចមនុស្សធ្លាក់ពីសំពៅកណ្ដាលសមុទ្រ ។

៥២- ([១])គួរកសាងបន្ទាយការពារ ហើយឲ្យមានគូធំៗ មានប្រាការខ្ពស់ៗ មានគ្រឿងយន្តមានទឹក មានភ្នំ មានទន្ល វាលខ្សាច់ និងព្រៃ ជាគ្រឿងការពារ ។

៥៣- សម្បត្តិបន្ទាយការពារមាន ៧ ប្រការដូចមានខាងលើនេះ ត្រូវកសាងឲ្យធំមាំ សត្រូវចូលប្រយុទ្ធលំបាកជាបំផុត ត្រូវមានឃ្លាំងដាក់ស្បៀងអាហារទឹកស្រូវអង្ករ ហើយឲ្យមានផ្លូវចេញចូល ។

ហង្សហិរណ្យគក៏ប្រឹក្សាថា៖ "គួរតាំងអ្នកណា ឲ្យចាត់ចែងបន្ទាយការពារត្រៀមទុកទើបបានល្អ?" ។ **ចាក្រពាក**តបថា៖

៥៤- នរជនណាឆ្លាតវាងវៃក្នុងកិច្ចការណា គួរតាំងនរជននោះឲ្យចាត់ចែងការនោះ នរជនដែលមិនធ្លាប់ប្រសប់កិច្ចការទេ សូម្បីចេះដឹងសាស្ត្រវិជ្ជា ក៏រមែងធ្វើការមិនជិតដល់ដែរ ។ បើដូច្នោះ, គួរហៅក្រសារជាសេនាបតីឲ្យចូលមក ។ កាលហៅក្រសារជាសេនាបតីឲ្យចូលមកដល់ហើយ ហង្ស**ហិរណ្យគក៏**បង្គាប់ក្រសារថា៖ "នែក្រសារ! ចូរឯងចាត់ចែងធ្វើបន្ទាយការពារត្រៀមទុកឲ្យសព្វគ្រប់យ៉ាងរហ័ស" ។ ក្រសារសេនាបតីប្រណម្យ ហើយពោលតបទៅវិញថា៖ "ទេវៈ! បន្ទាយការពារនោះខ្ញុំបាទបានចាត់ចែងត្រៀមទុកសព្វគ្រប់ហើយ មានទាំងគូទឹកធំផង តែសូមមានបង្គាប់ឲ្យធ្វើឃ្លាំងសន្សំស្បៀងទុកទៀត, ព្រោះថា៖

---

[១] ហិតោបទេសសេចក្ដីប្រែជាភាសាបារាំងនៃលោកឡង់សឺរ៉ូ មានគាថាលើសដូច្នេះគឺ ក រដ្ឋមន្ត្រី១, ព្រះរាជទ្រព្យ១, ព្រះរាជណាអាចក្រ១, បន្ទាយព្រះអង្គ១, កងពលព្រះអង្គ១, និងព្រះរាជសម្ពន្ធមិត្ត១, ទាំង៧ ផ្នែកនេះ ជាសារវន្តនៃរដ្ឋាភិបាល ។ ខ មេបន្ទាយ១, មេទ័ព១, រដ្ឋមន្ត្រីឃ្លាំង, អគ្គរាជទូត, បុរោហិត១, ហោរាសាស្ត្រ១ និងពេទ្យ១, ទាំង៧នាក់ទុកជាទីប្រឹក្សាព្រះរាជា ។

៥៥- បពិត្រព្រះរាជា! ការប្រមូលគរទុកនូវស្រូវអង្ករជាស្បៀង ប្រសើរជាងប្រមូលទុកទ្រព្យឯទៀត, ព្រោះថា ពេជ្រទទឹមបុគ្គលយកមករក្សាទុកក្នុងមាត់ មិនអាចធ្វើឲ្យជីវិតទ្រទ្រង់នៅបានទេ ។

៥៦- បណ្ដាវត្ថុដែលមានរសជាងគេទាំងអស់ អំបិលគេទុកជាវត្ថុមានរសប្រសើរជាងគេ បុគ្គលគប្បីស្វែងរកអំបិលទុកកុំបីឃ្លាត ព្រោះថាបើឥតអំបិលហើយ សម្លគេទុកដូចគោម័យ ។

ហង្សហិរណ្យគក៏បង្គាប់ភ្លាមថា៖ “នែក្រសារសេនាបតី! ចូរឯងប្រញាប់ប្រញាល់ទៅស្វែងរកស្បៀងយកមកទុកដាក់ឲ្យមានគ្រប់ព្រមកុំបីឲ្យខ្វះខាត” ។ ក្នុងខណៈនោះ បក្សីរក្សាព្រះអង្គចូលមកម្ដងទៀតថ្លែងសេចក្ដីប្រាប់ថា៖ “ទេវៈ! ក្អែកឈ្មោះ**មេឃពណ៌** ទើបមកដល់ពីសីហលទ្វីបជាមួយនឹងបរិវារចង់ជួបលោកជាទេវបាទ ឥឡូវនេះនៅរង់ចាំឯមាត់ទ្វារ” ។ ហង្ស**ហិរណ្យគក៏**និយាយថា៖ “ក្អែក**មេឃពណ៌**ជាអ្នកប្រាជ្ញមានការធ្លាប់ពិសោធន៍ច្រើន បើដូច្នោះឯងឲ្យគេចូលមកចុះ!” ។ **ចាក្រពាក**និយាយរំឭកស្មារតីកាត់ឡើងថា៖ “ទេវៈ! លោកម្ចាស់ពេលនេះបានការម្យ៉ាង តែសុំកុំភ្លេចសូមជ្រាបថាក្អែកជាបក្សីគោក បើវាជាបក្សីថលចរ វាជាសត្រូវនឹងយើងដែរ តើយើងនឹងទទួលវាដូចម្ដេចបាន, ព្រោះថា៖

៥៧- នរជនណាលះបង់ចោលបក្សពួកខ្លួន ហើយត្រេកអរទៅចូលដៃនឹងបរបក្សវិញ នរជននោះជាមនុស្សល្ងង់ ត្រូវបរបក្សសម្លាប់បង់សៀត ដូចចចកឈ្មោះ**នីលពណ៌**” ។

ហង្ស**ហិរណ្យគក៏** សួរឡើងថា៖ “ចុះរឿងនោះ តើដូចម្ដេច?” ។ **ចាក្រពាក**និយាយរៀបរាប់រឿងនោះប្រាប់ថា៖

កថាទី៨

រឿងចចកនីលពណ៌

មានចចកមួយអាស្រ័យនៅក្នុងព្រៃ ហើយដើរស្វះស្វែងរកចំណីអាហារតាមទំនើងចិត្ត ដើរទៅៗដល់ជាយក្រុងមួយ មិនដឹងមានគ្រោះអ្វីក៏ធ្លាក់ទៅក្នុងរណ្ដៅធ្មះមួយ ហើយមិនអាចឡើងពីរណ្ដៅនោះវិញបានសោះ ដល់ព្រឹកឡើងក៏ពុតធ្វើជាស្លាប់ស្ដូកស្ដឹង ។ ខណៈនោះ, ម្ចាស់រណ្ដៅឃើញចចកនោះមានជើងស្រទាំងឡើងលើ ភ្នែកបិទជិតហាមាត់បញ្ចេញធ្មេញស្ញេញ ក៏យល់ថាចចកនោះស្លាប់ហើយ ទើបស្រង់ចេញពីរណ្ដៅធ្មះ ហើយអូសគ្រវែងចោលឆ្ងាយពីភូមិទៅ ។ កាលនោះ, ចចកនោះបានចូលព្រៃវិញ ដល់ក្រឡេកមើលខ្លួនឃើញខៀវស្រងាត់ដូច្នោះ គិតក្នុងចិត្តដោយក្ដីត្រេកអរថា៖ “យី! អាត្មាអញនេះមានពណ៌ខៀវល្អណាស់តើ! បើដូច្នេះ អាត្មាអញនេះខ្ពង់ខ្ពស់ប្រសើរជាងចចកឯទៀតទាំងអស់” ។ លុះគិតរួចហើយ ចចកនោះហាហៅចចកទាំងឡាយមកជួបជុំ ហើយនិយាយប្រាប់ដោយក្ដីរីករាយថា៖ “ទេពតា

ដ៏មានបុណ្យ អាស្រ័យនៅក្នុងព្រៃនេះ បានតាំងយើងឲ្យធ្វើជាស្ដេចម្រឹគ ហើយលោកបានអភិសេកយើងនឹងព្រះហស្ដលោកដោយទឹកទិព្វមន្ដយកពីជាតិឈើគ្រប់មុខ, អ្នកទាំងអស់គ្នាក្រឡេកមើលរូបយើងមើល? ចាប់តាំងពីថ្ងៃនេះតទៅ អ្នកធ្វើកិច្ចការអ្វីៗត្រូវធ្វើតាមបង្គាប់យើងទាំងអស់" ។ បណ្ដាចចកទាំងឡាយកាលមើលចចកនោះឃើញពណ៌ចម្លែកដូច្នោះ ក៏បបួលគ្នាប្រណិបតន៍ដោយអស្ដាង្គបាត ប្រណម្យចំពោះចចកនោះ ហើយពោលតបដោយគោរពថា៖ "យើងខ្ញុំទាំងអស់គ្នាសូមទទួលបង្គាប់ពីលោកម្ចាស់គ្រប់គ្នា" ។ ដោយទំនងនេះ ចចកនោះឡើងជាស្ដេចម្រឹគទាំងអស់ បណ្ដាដែលអាស្រ័យនៅនាព្រៃនោះទាំងប៉ុន្មាន ។ មុនដំបូង, ចចក**នីលពណ៌**នោះរើសយកសុទ្ធតែចចកដូចគ្នាមកធ្វើបរិវារ មានអំណាចរាជសក្តិខ្ពង់ខ្ពស់ណាស់, ប៉ុន្តែតមក, ទៅរើសយកសត្វឯទៀតដូចសីហៈ ខ្លា និងសត្វឯទៀតដែលមានសភាពដូច្នេះជាដើម មកធ្វើជាបរិវារវិញ ហើយបោះបង់ចចកគ្នាឯងចោលអស់ ។ ខណៈនោះ, មានចចកចាស់មួយ កាលឃើញសហាយខ្លួនគ្រប់គ្នាព្រួយចិត្ត ទើបនិយាយលួងលោមថា៖ "នែសហាយទាំងឡាយអើយ អ្នកទាំងឡាយកុំព្រួយបារម្ភថ្វីសព្វបើប៉ុណ្ណេះ ព្រះទេវបាទយើងល្ងង់ខ្លៅមិនចេះនីតិសាស្ត្រ គឺនយោបាយប្រមាថមើលងាយយើងសូម្បីយើងចេះនយោបាយប្រាកដដូច្នេះ ការនេះមិនជាអ្វីទេ! ខ្ញុំមានមធ្យោបាយល្អ រករឿងនឹងសម្លាប់ចោលឲ្យទាល់តែបាន, រឿងនេះសត្វទាំងឡាយឯទៀតមានសីហៈ ខ្លាជាដើម ដែលភ័ន្តគំនិតព្រោះឃើញថាវាមានពណ៌ខៀវល្អ មើលមិនស្គាល់ថាជាចចក បានជាលើកទុកដាក់ឲ្យធ្វើជាស្ដេចខ្លួន, បើដូច្នោះ យើងគិតដូចម្ដេចឲ្យសត្វឯទៀតស្គាល់ថាជាចចក? ។ មធ្យោបាយដែលយើងត្រូវធ្វើដូច្នេះ "ពេលល្ងាចអ្នកទាំងឡាយត្រូវចូលទៅជិតចចកទាំងអស់គ្នា ហើយបបួលគ្នាស្រែកលូឲ្យពេញទំហឹង កាលចចកនេះឮសម្រែកយើងហើយ មុខជានឹងស្រែកលូ-តយើងវិញ ព្រោះជាសត្វដែលមានសភាពដូចគ្នា, ព្រោះថា៖

៥៨- សេចក្ដីពិត, សភាពនៃនរជនណាដូចម្ដេច នរជននោះមិនអាចប្រព្រឹត្តកន្លងសភាពខ្លួនបានឡើយ បើលើកសុនខជាតិឲ្យធ្វើជាស្ដេច វានឹងមិនអង្កៀមទ្រនាប់ជើងស្បែកឬអ្វី?

កាលបើខ្លាឮសំឡេង និងស្គាល់ថាជាចចកពិត មុខជាខ្លានឹងគប្បីខាំស៊ីស្ដេចខ្លួនមិនខាន, ព្រោះថា៖

៥៩- បើសត្រូវស្គាល់ចំណុចខ្សោយយើង និងសេចក្ដីក្ដៀវក្លាយើងហើយ គេនឹងចូលទៅរហូតដល់ចិត្តគំនិតយើងខាងក្នុងទៀត ហើយសម្លាប់យើងចោលបង់សៀត ដូចភ្លើងឆេះឈើស្ងួតតែងឆេះរូងរហូតដល់ខ្លឹមខាងក្នុង" ។ តមកចចកចាស់ព្រមទាំងចចកទាំងឡាយ ប្រើឧបាយកលដូចបានគិតទុក ហើយសម្លាប់ចចក**នីលពណ៌**បានដូចសេចក្ដីប្រាថ្នា ព្រោះហេតុនោះបានជាខ្ញុំ (**ចាក្រពាក**) ពោលថា៖ "នរជនណាលះបង់ចោលបក្សពួកខ្លួនដូច្នេះជាដើម" (លេខ៥៧) ។

ហង្សហិរណ្យគភ៌ ឆ្លើយថា៖ “ពិតមែនហើយ ប៉ុន្តែក្អែកនេះមកពីប្រទេសឆ្ងាយណាស់ គួរតែឲ្យចូលមកជួប ហើយរក្សាទុកចាំពិនិត្យមើលទៅខាងមុខ” ។ **ចាក្រពាក**និយាយតទៅទៀតថា៖ “យើងបានបញ្ជូនចារបុរសទៅហើយ បន្ទាយការពារយើងបានធ្វើត្រៀមទុកព្រមហើយ បើដូច្នោះ យើងត្រូវឲ្យនាំសេកចូលមកសាកសួរហើយសឹមលែងឲ្យទៅវិញ ។ ពេលនោះយើងមានសេនានុភាពត្រៀមទុកព្រមហើយ យើងនឹងចាំមើលវាពីចម្ងាយ, ព្រោះថា៖

៦០- ព្រាហ្មណ៍ចាណក្យៈ ប្រើទូតដែលឆ្លៀវឆ្លាតមុះមុតឲ្យសម្លាប់ស្តេចចន្ទៈបាន ព្រោះហេតុនោះបើយើងមានយោធាក្លៀវក្លាហានចោមរោមការពារម៉ត់ចត់ហើយ ទើបគួរជួបទូតដែលមកពីប្រទេសឆ្ងាយ ។

លុះបានរៀបចំសភាសម្រាប់ទទួលភ្ញៀវសព្វគ្រប់ហើយ ហង្ស**ហិរណ្យគភ៌** ក៏បើកសេកនិងក្អែកឲ្យចូលទៅជួប ។ កាលដើរចូលទៅសេកងើបក្បាលស្ទើនបន្តិច ទៅដល់ហើយអង្គុយលើអាសនៈដែលគេរៀបចំទុកសម្រាប់ ទើបថ្លែងសារយ៉ាងក្លៀវក្លាថា “បពិត្រលោក**ហិរណ្យគភ៌** ស្តេចក្ងោកនាម**ចិត្រពណ៌** ជារាជាធិរាជ ជាម្ចាស់នៃមយុរជាតិ មានព្រះបាទទ្រដោយផ្កាឈូករីកភ្លឺច្រុះឆ្លុះច្រវាត់ដោយកែវមណីដែលប្រដាប់ដោយមកុដនៃស្តេចសាមន្តរាជ ដែលឱនសិរសាក្រាបគោរពត្រាស់បង្គាប់មកលោកថា, “បើចង់មានជីវិតរស់នៅតទៅ ឬប្រាថ្នាឥស្សរិយយស ចូរប្រញាប់ចូលទៅអភិវាទ វន្ទាចំពោះបាទយើង បើមិនដូច្នោះទេ ចូរគេចរត់ចេញទៅកាន់ទីដ៏ទៃឲ្យឆាប់ៗ!ទៅ” ។ **ហិរណ្យគភ៌** កាលបានស្តាប់សេចក្តីថ្លែងសារនោះចប់សព្វគ្រប់ហើយ ក៏ក្រេវក្រោធច្រឡោតតបទៅវិញថា៖ “អ៊ា! ក្នុងសភានេះ ឥតមាននរណាម្នាក់ដែលមានចិត្តចាប់ច្របាច់កអាព្រហើននេះទេឬអ្វី?” ។ ក្អែក**មេឃពណ៌**ងើបឡើងស្ទុះចូលទៅនិយាយថា៖ “ទេវៈ! សូមត្រាស់បង្គាប់មកចុះ ខ្ញុំបាទនឹងប្រហារអាសេកព្រហើននេះចោលបង់ឥឡូវនេះ” ។ ខណៈនោះ**ចាក្រពាកសវីជ្ញៈ** ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីឈ្មោះ និយាយសម្រុះសម្រួល**ហិរណ្យគភ៌** និងក្អែក**មេឃពណ៌**ថា៖ “នែលោកម្ចាស់! ស្តាប់ខ្ញុំបាទជម្រាបសិន កុំអាលធ្វើក្រោធឆុរឆេវដូច្នេះ, ព្រោះថា៖

៦១- ទីណាមិនមានចាស់ព្រឹទ្ធាចារ្យ ទីនោះមិនមែនជាសភាទេ នរជនណាមិនពោលធម៌ នរជននោះមិនមែនជាព្រឹទ្ធាចារ្យទេ ពាក្យណាមិនមានសត្យ ពាក្យនោះមិនមែនជាធម៌ទេ ត្រង់ណាមានតែប្រវញ្ចន៍ ត្រង់នោះមិនមានពាក្យសត្យទេ ។

លក្ខណៈជនដែលប្រកបដោយធម៌ដូច្នេះ៖

៦២- ទូតសូម្បីជាអនារ្យជន និយាយពាក្យមិនគប្បីក៏មិនត្រូវសម្លាប់ដែរ ព្រោះគេជាមាត់នៃព្រះរាជា, កណ្តាលអាវុធច្រូងច្រាងភ្លឺស្វាច ទូតមិនចរចាអ្វីក្រៅពីពាក្យបង្គាប់ ។

៦៣- នរណាហ្ន៎ជាអ្នកប្រាជ្ញ អាចសម្គាល់ខ្លួនថាថោកទាប ឬសម្គាល់សត្រូវថាខ្ពង់ខ្ពស់ ព្រោះតែពាក្យទូតនិយាយជាប្រមាណ? អាស្រ័យដោយហេតុដែលគេមិនត្រូវសម្លាប់ទូត ទើបត្រូវតែនិយាយទាំងអស់សព្វកាលទាំងពួង" ។

រាជហង្សហិរណ្យគក៏ និងក្អែកមេឃពណ៌ បានតម្កល់ទឹកចិត្តជាប្រក្រតី ។ សេកក្រោកឡើងហើយសុំលាទៅវិញ **ចាក្រពាកសវ័ជ្ជៈ**ជូនដំណើរ លុះនាំទៅដល់ក្រៅហើយ ក៏សម្តែងអាការធ្វើជាសុំទោស ឲ្យរង្វាន់ខាន់ខៅមានមាស និងវត្ថុឯទៀតជាដើមទើបបញ្ជូនសេកឲ្យត្រឡប់ទៅប្រទេសខ្លួនវិញ ។ សេកកាលត្រឡប់មកដល់ទៅភ្នំវិន្ធ្យជាប្រទេសខ្លួនវិញហើយ ក៏ចូលទៅអភិវាទស្តេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌**ជាម្ចាស់ខ្លួន ។ ស្តេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌** ឃើញសេកត្រឡប់មកដល់ហើយ ក៏និយាយប្រាស្រ័យនឹងសេកថា៖ "ម្នាលសេក! ឯងបានដំណឹងអ្វីខ្លះ? ប្រទេសនោះដូចម្តេចទៅ?" ។ សេកឆ្លើយតបថា៖ "ទេវៈ! បើពោលឲ្យខ្លី ត្រូវតែរៀបទ័ពត្រៀមធ្វើសង្គ្រាមពីឥឡូវនេះ ឯកប្ប៊ូរទ្វីបទុកជាឯកទេសមួយនៃស្ថានសួគ៌ ស្តេចប្រទេសនោះទុកដូចជាម្ចាស់ស្ថានសួគ៌ទីពីរ គឺព្រះឥន្ទ្រជាគម្រប់ពីរ ធ្វើដូចម្តេចនឹងពណ៌នាបាន?" ។ ស្តេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌** លុះបានហៅមន្ត្រីធំៗ ចូលមកកាន់ទីប្រជុំហើយ ទើបប្រឹក្សាថា៖ "យើងសូមសេចក្តីយល់អស់លោកគ្រប់គ្នា យើងត្រូវចាត់ការអ្វីខ្លះ? បើទុកជាដូចម្តេច យើងក៏ត្រូវធ្វើសង្គ្រាមពិតប្រាកដ, ព្រោះថា៖

៦៤- ក្តីមិនសន្តោសជាវិបត្តិនៃព្រាហ្មណ៍ ក្តីសន្តោសជាវិបត្តិនៃព្រះរាជា ក្តីខ្មាសអៀនជាវិបត្តិនៃស្រីផ្កាមាស ក្តីមិនខ្មាសអៀនជាវិបត្តិនៃកុលធីតាទាំងឡាយ" ។

កាលនោះ ត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីពោលឡើងថា៖ "ទេវៈ! ការធ្វើសង្គ្រាមសព្វបើដោយការឃ្នើសចិត្តជាប្រក្រតី មិនមែនជាវិធីទេ, ([១]) ព្រោះថា៖

៦៥- កាលណាមិត្តអាមាត្យជាពួកអ្នកមានចិត្តស្រឡាញ់ មានភក្តីមាំហើយទំនាស់ចំពោះសត្រូវ កាលនោះគប្បីធ្វើសង្គ្រាម ។

៦៦- ត្រូវបានផែនដី បានសម្ពន្ធមិត្ត បានមាស នេះជាផល ៣ ប្រការដែលគេត្រូវធ្វើសង្គ្រាម កាលណាបើគេប្រាកដជាបានផល ៣ ប្រការនេះហើយ កាលនោះគេត្រូវធ្វើសង្គ្រាម" ។

ស្តេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌**ថ្លែងបង្គាប់ថា "ចូរឲ្យមន្ត្រីដើរត្រួតត្រាសែន្យានុភាពទ័ពមើល ត្រូវមើលគ្រឿងវុធយុទ្ធភណ្ឌ និងស្បៀងអាហារឲ្យដឹងសព្វគ្រប់ រួចហើយត្រូវហៅហោរាមកឲ្យគន់គូរមើល

---

[១] សេចក្តីប្រែលោកឡុង់សឺរូថា កាលណាគេមិនសប្បាយចិត្ត គេមិនត្រូវបង្ខំធ្វើសង្គ្រាមទេ ។ សេចក្តីប្រែលោកនាគប្រទីបថា ការធ្វើសង្គ្រាមដោយអធម៌ មិនមែនជាវិធីត្រឹមត្រូវទេ ។ ច្បាប់ដើមថា វសនិតយា វគ្រហោ ន វិធី ។ សេចក្តីពន្យល់ថា សព្វ បើជម្លោះអាមាត្យ, បោរីជន, អ្នកជនបទ, មិត្ត, កុមារជាដើម ។

ឫក្សពារសុភមង្គល ដែលត្រូវយាត្រាទ័ព” ។ ត្បាត**ទុរទសី**និយាយរំឭកថា៖ “ទេវ:! ការយាត្រាទ័ពចេញទៅដោយរួសរាន់ដូច្នេះ មិនគួរគប្បីទេ, ព្រោះថា៖

៦៧- មនុស្សល្ងង់ណា មិនបានពិចារណាសែន្យានុភាពពៃរី ហើយចូលទៅប្រយុទ្ធ ដោយរួសរាន់ មនុស្សល្ងង់នោះ, នឹងបានឱបមុខដាវ នេះជាសច្ចៈឥតសង្ស័យឡើយ” ។

ស្ដេចក្អែក**ចិត្រពណ៌**ពោលទ្រគោះបោកបោះបន្ទោសត្បាតថា៖ “នែមន្ត្រី! ឯងកុំមកបង្អាក់ធ្វើឲ្យយើងថយក្ដីក្លាហានដូច្នេះ ចូរឯងនិយាយប្រាប់មក តើនរណាអាចចូលទៅកាន់ប្រទេសសត្រូវ ហើយយកជ័យជម្នះបាន?” ត្បាត**ទុរទសី**ឆ្លើយតបថា៖ “ទេវ:! ខ្ញុំបាទនឹងជម្រាបឲ្យជ្រាបបាន តែនឹងឲ្យបានផលល្អ លុះត្រាតែទទួលប្រតិបត្តិតាម, លោកពោលទុកដូច្នេះថា៖

៦៨- មានប្រយោជន៍អ្វីដោយការណែនាំព្រះរាជា ឲ្យធ្វើតាមសាស្ត្របើទ្រង់មិនព្រមប្រតិបត្តិតាម! សេចក្ដីពិត, មិនមែនគ្រាន់តែចេះដឹងថ្នាំ ហើយបំបាត់ជំងឺបានទេ ។

ខ្ញុំបាទមិនហ៊ានប្រព្រឹត្តកន្លងព្រះរាជបង្គាប់ទេ តែខ្ញុំបាទសូមជម្រាបតាមកិច្ចការដែលខ្ញុំបាទបានចេះដឹងមក សូមលោកម្ចាស់ស្ដាប់ដូចតទៅនេះ៖

៦៩- បពិត្រព្រះរាជា បណ្ដាទីទាំងឡាយមានស្ទឹង ភ្នំ ព្រៃ បន្ទាយជាដើម ទីណាមានភ័យសេនីយ ត្រូវលើកព្យុហៈកងពលយាត្រាទ័ពទៅក្នុងទីនោះ ។

៧០- សេនាបតី ព្រមដោយមេកងពលដែលក្លៀវក្លាហាន ត្រូវដើរទៅមុខទ័ព, ត្រូវដាក់ស្រី ម្ចាស់ផែនដី ឃ្លាំង និងពលដែលមានកម្លាំងខ្សោយនៅកណ្ដាលទ័ព ។

៧១- ត្រូវដាក់កងទ័ពសេះនៅស្លាបទ័ពទាំងសងខាង, នៅសងខាងទ័ពសេះត្រូវដាក់ពលរថ នៅសងខាងពលរថ ត្រូវដាក់ពលដំរី នៅសងខាងពលដំរី ត្រូវដាក់ពលថ្មើរជើង ។

៧២- សេនាបតី ត្រូវដើរខាងក្រោយកងទ័ព ដើម្បីកម្លាកម្លាំងទឹកចិត្តកងពលដែលអន់ថយឲ្យក្លាហាន ព្រះរាជាចោមរោមដោយរដ្ឋមន្ត្រីជាទីប្រឹក្សា និងវីរយោធា ទ្រង់ជាអគ្គបញ្ជាការកងទ័ព ។

៧៣- ត្រូវយាត្រាទ័ពលុកចូលទៅ ក្នុងទីមិនរាបស្មើ និងភ្នំក្រំថ្ម ដោយកងទ័ពដំរី ក្នុងទីវាលដោយកងទ័ពសេះ ក្នុងទីទឹកដោយកងទ័ពជើងទឹក ក្នុងទីទាំងពួងដោយកងទ័ពថ្មើរជើង ។

៧៤- ក្នុងរដូវភ្លៀង លោកសម្ដែងទុកថា ត្រូវធ្វើដំណើរដោយកងទ័ពដំរី រដូវក្រៅពីនោះ ត្រូវប្រើកងទ័ពសេះ ឯកងពលថ្មើរជើង ប្រើបានគ្រប់ពេលទាំងពួង ។

៧៥- គប្បីប្រយ័ត្នរក្សាព្រះរាជាទុកក្នុងភ្នំ ឬតាមផ្លូវដែលគេទៅបានដោយលំបាក សូម្បីព្រះអង្គមានយោធាហៅហានចោមរោមរក្សាល្អហើយក្ដី ទ្រង់ក៏ត្រូវចូលកាន់យោគនិទ្រាបន្តិចៗងាយនឹងតើន ។

៧៦- ទ្រង់គប្បីបំផ្លិចបំផ្លាញសត្រូវ សម្លាប់សត្រូវញាំញីសត្រូវឲ្យខ្សោយ ដោយការបំផ្លាញកុំឲ្យមានបន្ទាយ មានភូមិ មានគ្រឿងចម្រូង កាលចូលទៅដល់ក្នុងបរទេសហើយ ត្រូវបញ្ជូនអ្នកថ្មើរព្រៃជាមុន ។

៧៧- ព្រះរាជាប្រថាប់នៅទីណា ត្រូវឃ្លាំងនៅទីនោះ, មិនមានឃ្លាំង ឥតមានរាជ្យ ព្រះរាជាទ្រង់ត្រូវប្រកបដោយព្រះទ័យទូលាយ ទ្រង់ត្រូវប្រទានរង្វាន់ដល់យោធាណាក្លៀវក្លាហាន តែសេចក្ដីពិតយោធាណាមួយដែលមិនច្បាំង ដើម្បីព្រះរាជា? ។

៧៨- បពិត្រព្រះរាជា! មនុស្សមិនមែនជាទាសនៃមនុស្សទេ មនុស្សជាទាសនៃទ្រព្យ ការបានទៅជាបុគ្គលខ្ពង់ខ្ពស់ ឬការធ្លាក់ខ្លួនជាបុគ្គលថោកទាប ស្រេចហើយតែមានទ្រព្យ ឬក្រីក្រប៉ុណ្ណោះ ។

៧៩- ត្រូវចូលទៅប្រយុទ្ធកុំឲ្យបែកទ័ព ហើយប្រយ័ត្នមើលគ្នីគ្នាកងទ័ពណាទន់ខ្សោយកម្លាំងត្រូវប្រមូលមកទុកកណ្ដាលក្បួនទ័ព ។

៨០- ព្រះមហីបាល ត្រូវកងពលថ្មើរជើងទៅនៅមុខកងទ័ព កាលបើបង្ក្រាបសត្រូវបានហើយព្រះអង្គត្រូវប្រថាប់នៅកម្រាបអរិរាជសត្រូវឲ្យរាបទាប ។

៨១- ទ្រង់គប្បីចូលទៅប្រយុទ្ធក្នុងទីវាល ដោយកងរថ និងកងសេះ ក្នុងទីទឹកដោយកងទូក និងដំរី ក្នុងទីព្រៃ និងព្រៃញាតស្បាត ដោយកងធ្នូ, ក្នុងទីគោកដោយដាវខែល និងអាវុធផ្សេងៗ ។

៨២- ទ្រង់ត្រូវបំផ្លិចបំផ្លាញរឿយៗនូវទីវាលស្មៅ ស្រូវ អង្ករ សត្រូវ ហើយបង្អត់កុំឲ្យមានទឹកមានឱស ត្រូវទម្លាយទំនប់ទឹក កំពែង និងគូ ។

៨៣- បណ្ដាកងទ័ពទាំងអស់ កងទ័ពដំរីជាកងទ័ពជាន់ឯកសម្រាប់ព្រះមហីបតី មិនមានកងទ័ពអ្វីប្រសើរជាងឡើយ ព្រោះដំរីសូម្បីតែអវៈយវៈវាប៉ុណ្ណោះ ក៏ទុកថាជាអាវុធ ៨ ប្រការបានស្រេចហើយ ។

៨៤- សេះជាកម្លាំងនៃកងទ័ព គេទុកថាជាកំពែងដើរបានព្រោះហេតុនេះ បើព្រះរាជាអង្គណាប្រកបដោយកងទ័ពសេះច្រើនក្រៃលែងជាងសត្រូវហើយ ក៏ឈ្មោះថាមានជ័យក្នុងយុទ្ធសង្គ្រាមផ្លូវគោក ។

៨៥- ទាហានណា ឡើងសេះចូលប្រយុទ្ធ សូម្បីទេវតាក៏លំបាកនឹងយកឈ្នះទាហាននោះបានពួកពៃរី បើទុកជានៅឆ្ងាយ ក៏ទុកដូចជាធ្លាក់មកនៅក្នុងកណ្ដាប់ដៃស្រេចហើយ ។

៨៦- ក្នុងប្រថមកិច្ចនៃយុទ្ធសង្គ្រាម ការអភិបាលរក្សាពលនិករទុកឲ្យគ្រប់សព្វ គេទុកជាគោលដ៏សំខាន់ ព្រោះការកម្រាបផ្លូវក្នុងទិសទាំងពួងជានាទីនៃកងពល ។

៨៧- លោកពោលថា៖ កងទ័ពដែលប្រសើរនោះគឺកងទ័ពដែលមាននិស្ស័យក្លៀវក្លាពីកំណើត

ប៉ិនប្រសប់ក្នុងការកាន់អាវុធ មានភក្តី ធន់ទ្រាំក្នុងការខ្សោយកម្លាំង ហើយមានវីរក្សត្រិយ៍ (ទាហានវីរ) ជាប្រមុខដោយច្រើនផង ។

៨៨- បពិត្រព្រះរាជា! មនុស្សក្នុងលោក ចូលទៅច្បាំងដោយក្លាហាន ព្រោះចង់បានកិត្តិយសពីម្ចាស់ខ្លួន មិនមែនដោយចង់បានរង្វាន់គឺទ្រព្យទេ ។

៨៩- កងទ័ពមានចំនួនតិច តែសុទ្ធសឹងវិញ្ញូជនទើបប្រសើរ កងទ័ពមានចំនួនច្រើន តែសុទ្ធតែយោធាអស់ជម្រើសមិនល្អទេ ព្រោះយោធាអស់ជម្រើសបណ្តោយឲ្យចាញ់ងាយ ហើយនាំឲ្យទាហានវិញ្ញូជនយកជ័យថែមទៀតផង ។

៩០- ការមិនជ្រះថ្លា ១, ការបាក់មុខញយៗ ១, ការមិនឲ្យចំណែកដល់មនុស្សម្នាក់ៗដែលត្រូវបាន ១, ការពន្យឺតពេលវេលាចែក ១, ការមិនធ្វើតប ១, ទាំងអស់នេះជាហេតុនាំឲ្យព្រងើយកន្តើយពីគ្នា ។

៩១- ព្រះរាជាប្រាថ្នាជ័យ គប្បីវាយសត្រូវ ដោយមិនធ្វើឲ្យកងទ័ពព្រះអង្គឲ្យលំបាកក្តៅក្រហាយ កងទ័ពដែលរួយស្រពន់ដោយដើរផ្លូវឆ្ងាយ សត្រូវយកជ័យបានដោយងាយ ។

៩២- ត្រូវព្យាយាមបំបែកសត្រូវឲ្យបែកបាក់គ្នា វិធីបំបែកនេះមិនមានអ្វីដទៃក្រៅពីញុះញង់ព្រះរាជទាហាទក្នុងរាជ្យសត្រូវទេ ព្រោះហេតុនោះ ត្រូវព្យាយាមតាំងរាជទាយាទរបស់ប្រទេសសត្រូវឲ្យទាល់តែបាន ។

៩៣- ការចងស្ពានមេត្រី នឹងស្តេចយុវរាជ ([១]) ឬនាយករដ្ឋមន្ត្រីរបស់ប្រទេសសត្រូវបានហើយ គប្បីបំបែកសាមគ្គីខាងក្នុងពួកសត្រូវដែលមានចិត្តមឹងម៉ាត់ ។

៩៤- លុះដើរឧបាយបំបែកក្នុងសង្គ្រាមយ៉ាងនេះបានហើយ គប្បីសម្លាប់មិត្តដ៏ហៅហាននៃសត្រូវនោះចោលចេញ ពុំនោះចាប់ចងពួកមុខមន្ត្រី ឬកូនចៅបរិវារឃុំឃាំងទុក ធ្វើដូចជាការបំបែកកូនគោហើយចាប់មេគោ ([២]) ដូច្នោះ ។

៩៥- ព្រះរាជាគប្បីធ្វើឲ្យប្រទេសព្រះអង្គមានពលរដ្ឋច្រើនបរិបូណ៌ ដោយការការយកប្រជាជនពីបរទេស ឬពុំនោះទំនុកបម្រុងប្រជាជនដោយការឲ្យទាន និងរាប់អាន, មួយទៀត ប្រទេសដែលមានប្រជាជនច្រើនមកពីប្រទេសនោះអាចកពូនទ្រព្យសម្បត្តិជាមហាសេដ្ឋីបាន” ។

ស្តេចក្អែកក**ចិត្រពណ៌** និយាយពាក្យទ្រគោះឲ្យត្មាត**ទុរទសី**ថា៖ “ឯងនិយាយបូរបាច់ច្រើនពេក

---

[១] មកុដរាជកុមារ។ ២ ត្រង់នេះអាចមានសេចក្តីមួយទៀតថា ពុំនោះចូលដៃនឹងមន្ត្រីរាជបរិពារ កូនចៅសត្រូវដោយឲ្យទ្រព្យដូចជាបង្ហាញស្មៅបញ្ឆោតគោ ។

ដូច្នេះតើមានប្រយោជន៍អ្វី?" ព្រោះថា៖

៩៦- សេចក្តីចម្រើនរបស់ខ្លួន និងសេចក្តីសាបសូន្យរបស់សត្រូវ ទាំងពីរប្រការនេះជារដ្ឋប្រសាសនោបាយ កាលបើប្រកាន់តាមមតិនេះបានហើយ ការពោលអួតសម្តីថ្វីមាត់របស់ខ្លួន ទើបបណ្ឌិតសរសើរ" ។

ត្មាត**ទុរទសី**ញញឹមបណ្តើរឆ្លើយតបបណ្តើរថា៖ "ពាក្យនេះវិសេសពិតមែនហើយ, តែលោកពោលថា៖

៩៧- ពួកមួយធ្វើតាមចិត្ត ពួកមួយទៀតធ្វើទៅតាមសាស្ត្រពន្លឺ និងងងឹត ទាំងពីរប្រការនេះ មានលក្ខណៈស្មើគ្នាបានឬទេ?" ។

កាលនោះ ស្តេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌** លុះបានស្តាប់ហើយឃើញថាទាស់ចិត្តខ្លួន ក៏ក្រោកឡើងត្រាស់បង្គាប់ឲ្យបរទ័ពយាត្រាចេញទៅតាមហោរកំណត់នក្ខត្តឫក្សឲ្យ" ។

ឯចារបុរសរាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏** កាលបានដឹងកិច្ចការសត្រូវសព្វគ្រប់ហើយ ក៏ត្រឡប់យកដំណឹងទៅប្រាប់ម្ចាស់ខ្លួនវិញថា៖ "បពិត្រលោកម្ចាស់! ស្តេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌** លើកក្បួនព្យុហៈ យាត្រាទ័ពចរចេញទៅបោះបន្ទាយនៅជើងមលយបព៌តហើយ សូមលោកម្ចាស់មានបញ្ជាឲ្យលើកទ័ពទៅបំផ្លាញបន្ទាយនោះឲ្យឆាប់ៗទៅ ។ ពេលនេះ, ត្មាត**ទុរទសី**ធ្វើជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រី តាមដែលខ្ញុំបាទបានដឹងមកថា សត្រូវបានបញ្ជូនចារបុរសគេឲ្យមកធ្វើការសម្ងាត់នៅខាងបន្ទាយយើងហើយ ។ ខណៈនោះ **ចាក្រពាកសវ័ជ្ជៈ** និយាយរំឭករាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏**ថា៖ "លោកម្ចាស់! ចារបុរសគេនោះ គឺក្អែក**មេឃពណ៌**នេះឯង" ។ ស្តេចហង្ស**ហិរណ្យគក៏**គំហកថា៖ "មិនមែនទេ! មិនមែនទេ! បើវាជាចារបុរសមែន ហេតុអ្វីក៏វាប៉ានស្ទុះទៅបម្រុងក្រញិចសេកសម្លាប់ចោលបង់? មួយទៀត, ការប្រកាសសង្គ្រាមនេះ ទើបនឹងកើតឡើងពីកាលសេកវាមកទេតើ! ឯក្អែក**មេឃពណ៌**វាមកនៅទីនេះយូរយារណាស់ហើយ ។ **ចាក្រពាកសវ័ជ្ជៈ** ឆ្លើយកាត់ដោយម៉ឺងម៉ាត់ថា៖ "បពិត្រលោកម្ចាស់! ត្រូវតែយើងកុំទុកចិត្តអ្នកបរទេសអាគន្តុកៈ" ។ រាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏** និយាយទទឹងទាស់ថា៖ "ចួនកាល អាគន្តុកអ្នកបរទេស គេធ្វើប្រយោជន៍ឲ្យយើងដែរ, ឯងស្តាប់មើល លោកពោលថា៖

៩៨- ជនដទៃ តែជាអ្នកធ្វើប្រយោជន៍ឲ្យយើង ទុកជាផៅពង្ស ឯផៅពង្សពិត តែជាអ្នកមិនធ្វើប្រយោជន៍ឲ្យយើង ក៏ទុកជាអ្នកដទៃ រោគកើតក្នុងរាងកាយយើងពិតៗ រកប្រយោជន៍គ្មាន ថ្នាំកើតនៅក្នុងព្រៃធ្វើប្រយោជន៍ឲ្យយើង ។

៩៩- សេវកាមាត្យព្រះបាទ**សូទ្រកៈ**ម្នាក់ឈ្មោះ**វីរវរៈ** ទើបនឹងមកធ្វើខ្ញុំរាជការថ្មី ក៏អាចថ្វាយកូន

ខ្លួនឯងជារាជពលីបាន ។

ចាក្រពាកសួររឿងនោះថា៖ “តើរឿងនោះដូចម្ដេច?” ។ រាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏**រៀបរាប់រឿងនោះថា៖

កថាទី៩

រឿងស្ដេចសូទ្រកៈ និងអាមាត្យវីរវរៈ

កាលពីមុននោះ យើងទៅអាស្រ័យនៅហែលលេងក្នុងស្រះមួយ នៃព្រះបាទ**សូទ្រកៈ** ដោយមានចិត្តប្រតិព័ទ្ធចំពោះនាងហង្សឈ្មោះ **កប៉ូរមញ្ជរី** ជាកូនហង្សឈ្មោះ **កប៉ូរកេលី** ។ ថ្ងៃមួយ, មានទាហានម្នាក់ឈ្មោះ ***វីរវរៈ*** ជាបុត្រស្ដេចនឹងគេដែរ គេទើបមកពីបរទេស ចង់ចូលទៅក្រាបបង្គំគាល់ព្រះបាទ**សូទ្រកៈ** ។ ***វីរវរៈ*** ទៅជួបនឹងទ្វារបាលសុំចូលទៅក្រាបបង្គំគាល់ព្រះរាជា និយាយប្រាប់ទ្វារបាលថា “ខ្ញុំបាទជាទាហានជាអ្នកចម្បាំង ខ្ញុំមានបំណងចង់ធ្វើជាខ្ញុំរាជការថ្វាយព្រះរាជា សូមលោកមេត្តានាំខ្ញុំចូលទៅក្រាបបង្គំគាល់ព្រះអង្គ ។ ទ្វារបាលនាំ ***វីរវរៈ*** ចូលទៅគាល់ ***វីរវរៈ*** ក្រាបបង្គំប្រណម្យហត្ថហើយក្រាបទូលថា៖ “ទេវៈ! សូមទ្រង់មេត្តាប្រោស បើព្រះករុណាយល់ឃើញមានប្រយោជន៍ សូមមេត្តាប្រោសទទួលទូលព្រះបង្គំជាខ្ញុំធ្វើជាសេវកាមាត្យ ហើយសូមទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រទានរង្វាន់លាងជីវិត” ។ ព្រះបាទ**សូទ្រកៈ**ត្រាស់សួរថា៖ “ឯងចង់បានរង្វាន់ជាប្រាក់ប៉ុន្មាន?” ។ ***វីរវរៈ*** ទូលស្នងតបទៅវិញថា៖ “ក្នុងមួយថ្ងៃចំនួន ៥០០សុវណ៌ៈ” ។ ព្រះបាទ**សូទ្រកៈ** ត្រាស់សួរថា៖ “ឯងបានអ្វីជាគ្រឿងការពារ?” ។ ***វីរវរៈ*** ក្រាបទូលថា៖ “សូមព្រះមេត្តាប្រោស ទូលព្រះបង្គំជាខ្ញុំមានដៃពីរ និងដាវមួយជាគម្រប់បី” ។ ព្រះបាទ**សូទ្រកៈ**លុះទ្រង់ព្រះសណ្ដាប់ហើយ ទ្រង់ត្រាស់ដោយចម្លែកព្រះទ័យថា៖ “ទេ! ទេ! មិនកើតទេ” ។ ***វីរវរៈ*** ទទួលព្រះរាជឱង្ការហើយ អៀនអន់ចិត្តក្រាបបង្គំលាត្រឡប់ទៅវិញ ។ កាលនោះ, អាមាត្យជាទីប្រឹក្សាព្រះអង្គទូលស្នើថា៖ “ទេវៈ! សូមទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រោសប្រទានល្បងមើលបាន ៤ ថ្ងៃសិន ដើម្បីពិនិត្យមើលលក្ខណៈ និស្ស័យវាឲ្យឃើញច្បាស់ថា វាមានគុណសម្បត្តិសមទទួលរង្វាន់ថ្លៃឈ្នួលប៉ុណ្ណោះ ឬមិនសមទទួលទេ ។ ខណៈនោះព្រះបាទ**សូទ្រកៈ**ទ្រង់ត្រាស់ហៅ***វីរវរៈ***មកវិញ តាមពាក្យស្នើណែនាំអាមាត្យទីប្រឹក្សាព្រះអង្គ ហើយទ្រង់ប្រោសប្រទានម្លូ (១) និងថ្លៃឈ្នួល ៥០០ សុវណ៌ៈតាមកំណត់ ។

---

[១] ហិតោបទេសសេចក្ដីជាភាសាបារាំងនៃលោកឡង់សឺរ៉ូ និងជាភាសាសៀមនៃលោកនាគប្រទីបមានគាថាដូច្នេះ ម្លូ មានរសហើរ ល្វីង ក្ដៅ ផ្អែម កាត់មាត់ប្រហើរ រម្ងាត់ក្លិនខ្យល់អាក្រក់ ការស្លេស រម្ងាត់សត្វល្អិត កម្ចាត់ក្លិនស្អុយ ប្រដាប់មាត់ឲ្យល្អជម្រះមន្ទិលមាត់ និងធ្វើកាមរាគឲ្យកើត សំឡាញ់អើយ នេះសព្វគុណម្លូ ១៣ ប្រការ សូម្បីក្នុងស្ថានសួគ៌ក៏រកបានដោយក្រ ។

តាំងពីកាលនោះ ទ្រង់តែងសង្កេតមើលការចាយវាយនៃ**វីរវរៈ**នោះរឿយៗ ទ្រង់បានជ្រាបថា៖ **វីរវរៈ** បែងចែកថ្លៃឈ្នួលខ្លះ សម្រាប់ធ្វើពលិការថ្វាយទេវតា និងបូជាព្រាហ្មណ៍ ខ្លះសម្រាប់ជួយដល់អ្នកដែលមានក្តីទុក្ខលំបាក នៅសល់ខ្លះសម្រាប់ការចិញ្ចឹមជីវិត និងការកម្សាន្តរបស់ខ្លួន ។ **វីរវរៈ**ប្រតិបត្តិនាទីខ្លួនយ៉ាងនេះជានិច្ចនិរន្តរ៍ ចូលទៅរក្សាទ្វារព្រះរាជវាំង កាន់ដាវជាប់នៅដៃឥតធ្វេសប្រហែស កាលណាបើព្រះរាជាមានព្រះរាជឱង្ការអនុញ្ញាត កាលនោះទើបប៉ានត្រឡប់ទៅកាន់ទីលំនៅខ្លួនវិញ ។

យប់មួយ, ពេលពាក់កណ្តាលអធ្រាត្រថ្ងៃ ១៤ រោចងងឹតសូន្យឈឹង ព្រះរាជាទ្រង់ព្រះសណ្តាប់សំឡេងយំលលូងក្រឡួចគួរឲ្យអាណិតទើបទ្រង់មានព្រះតម្រាស់ត្រាស់សួរថា៖ “អ្នកណានៅចាំទ្វារនេះ?” ។ **វីរវរៈ** បានឮព្រះតម្រាស់ត្រាស់សួរហើយ ក្រាបបង្គំទូលតបភ្លាមថា៖ “ទេវៈ! សូមទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រោស ទូលព្រះបង្គំជាខ្ញុំ**វីរវរៈ**” ។ ព្រះបាទ**ស្ងូទ្រកៈ**ត្រាស់បង្គាប់ថា៖ “ឯងទៅមើល! អ្នកណាយំអ្វីហ្នឹង?” ។ **វីរវរៈ**ទទួលព្រះរាជឱង្ការថា៖ “ទេវៈ! សូមតេជៈតម្កល់លើត្បូង!” ។ ហើយចេញទៅភ្លាម ។ ព្រះរាជាកាលត្រាស់បង្គាប់ឲ្យ**វីរវរៈ**ចេញទៅហើយ ទ្រង់មានព្រះបរិវិតក្កថា៖ “យីអាត្មាអញ ប្រើ**វីរវរៈ**នេះជារាជបុត្រផងឲ្យចេញទៅតែម្នាក់ឯងទាំងងងឹតសូន្យសុងស្ទើរតែចាក់ភ្នែកមិនយល់ បើដូច្នោះគួរតែអាត្មាអញចេញទៅដើម្បីឲ្យដឹងសេចក្តីនោះ ដោយខ្លួនឯងផង” ទ្រង់ព្រះចិន្តាហើយ ព្រះហស្តចាប់ព្រះខ័នស្តេចចេញពីរាជនិវេសន៍ទៅខាងក្រៅតម្រង់ទៅកន្លែងដែលឮសូរយំនោះ ។ **វីរវរៈ** ចេញទៅមុនទៅឃើញស្រីម្នាក់មានរូបឆោមល្អកំពុងពេញវ័យ ប្រដាប់តុបតែងខ្លួនដោយគ្រឿងអលង្ការដ៏វិចិត្រ កំពុងតែយំសោយសោកខ្សឹកខ្សួល ក៏សួរទៅថា៖ “ម្នាលនាង! នាងជាស្រីអ្វី? ហេតុដូចម្តេចក៏នាងយំសោយសោកដូច្នេះ?” ស្រីនោះ ឆ្លើយតបមកវិញថា៖ “ខ្ញុំនេះជារាជលក្ស្មី ជាទេវីប្រចាំសេចក្តីចម្រើនព្រះបាទ**ស្ងូទ្រកៈ**អង្គនេះ ខ្ញុំបានអាស្រ័យនៅក្រោមម្លប់ព្រះឆាយានៃព្រះពាហុព្រះអង្គ សុខសប្បាយមកយូរហើយ តែនៅបីថ្ងៃទៀត តពីថ្ងៃនេះទៅព្រះរាជាទ្រង់នឹងដល់នូវបញ្ចភាពក្ស័យព្រះជន្មហើយ ខ្ញុំជាមនុស្សឥតទីពឹងនៅតទៅទៀតមិនបាន ព្រោះហេតុនេះហើយបានជាខ្ញុំទួញយំ” ។ **វីរវរៈ** សួរតទៅទៀតថា៖ “បពិត្រព្រះនាងលក្ស្មី! ធ្វើដូចម្តេចទើបព្រះនាង***ភគវតី***អាចនៅតទៅទៀតបាន?” ។ នាងរាជលក្ស្មីតបថា៖ “ថាបើអ្នកអាចសម្លាប់ **សក្តិធរ**ជាកូនអ្នកដ៏ប្រកដោយមហាបុរិសលក្ខណៈ ៣២ ប្រការនេះចេញ ដោយដៃខ្លួនឯងបូជាជាពលីកម្មដល់ព្រះសរីមង្គលា [១] ព្រះរាជាម្ចាស់ផែនដីស្តេចក៏នឹងមានព្រះជន្មនៅបានដល់រយវស្សាឯខ្លួនខ្ញុំនឹងបានអាស្រ័យនៅជាសុខតទៅផង” និយាយដូច្នេះហើយ ព្រះនាងរាជលក្ស្មី អន្តរធានបាត់ទៅ

---

[១] ព្រះនាងទុគ៌ា សក្តិព្រះឥសូរ ។

ក្នុងកាលនោះឯង ។ លំដាប់នោះ **វីរវរៈ** លុះបានស្តាប់ពាក្យព្រះនាងរាជលក្ស្មីសព្វគ្រប់ហើយ មានចិត្តត្រេកអរណាស់ ត្រឡប់ទៅផ្ទះខ្លួនវិញទៅដល់ដាស់កូនប្រពន្ធដែលកំពុងដេកលក់ស្កប់ស្កល់ ឲ្យក្រោកឡើងអង្គុយ ហើយនិយាយរៀបរាប់រឿងរ៉ាវ ដែលព្រះនាងរាជលក្ស្មីប្រាប់ ឲ្យស្តាប់សព្វអាថ៌សេចក្តី ។ **សក្តិធរ** ជាកូនបានស្តាប់សេចក្តីរហូតដល់ចប់ ក៏មានចិត្តរីករាយ និយាយដោយទឹកមុខស្រស់ញញឹមថា៖ "លោកឪពុក! ហេតុអ្វីលោកឪពុកពន្យារពេលឲ្យយឺតយូរដល់ម្ល៉េះ! ព្រោះអំពើប្រសើរបែបនេះ មិនត្រូវគិតពេលណាៗទេ ការលះបង់អត្តភាពខ្លួនទៅក្នុងកិច្ចស្នងព្រះករុណាទិគុណ នេះជាអំពើដ៏ប្រសើរក្រៃលែង, ព្រោះថា៖

១០០- អ្នកប្រាជ្ញគប្បីលះបង់នូវទ្រព្យផង នូវជីវិតផង ដើម្បីជាប្រយោជន៍ដល់ជនដទៃ ថាបើសេចក្តីស្លាប់ជាធម៌ទៀង គួរលះបង់អត្តភាពខ្លួនទើបប្រសើរ" ។

មាតា**សក្តិធរ** និយាយបណ្តោយដោយសប្បាយចិត្តថា៖ "ស្វាមី! បើមិនគិតធ្វើការនេះជាប្រយោជន៍ដល់ព្រះរាជាជាម្ចាស់យើងទេ តើត្រូវធ្វើអ្វីដទៃពីនេះវិញ ដើម្បីតបស្នងព្រះករុណាទិគុណឲ្យសមតាមដំណើរដែលទ្រង់បានប្រទាន ព្រះរាជទ្រព្យនិងវត្ថុខ្ពង់ខ្ពស់នោះ? ។ ជនទាំង ៣ នាក់ប្រឹក្សាព្រមព្រៀងគ្នាដោយក្តីរីករាយស្មោះចំពោះដូច្នេះហើយ ក៏បបួលគ្នាទាំង ៣ នាក់ដើរទៅកាន់ទេវស្ថាន ព្រះនាង**សវីមង្គលា** ទៅដល់ហើយ **វីរវរៈ**ដាក់ខ្លួនចុះ លើកទសករប្រណម្យដោយគោរពទើបពោលថា៖ "បពិត្រព្រះនាងទេវី! សូមព្រះនាងមេត្តាប្រោស សូមព្រះមហារាជ ព្រះបាទ**សូទ្រកៈ**ជាម្ចាស់យើងទ្រង់មានជ័យជម្នះឈ្នះអស់មារសត្រូវ សូមព្រះនាងទទួលទេវពលីនេះ" ពោលហើយក៏កាត់**សក្តិធរ**ជាកូនមួយរំពេចនោះជាគ្រឿងពលី ។ ក្រោយពីហេតុភេទនេះ **វីរវរៈ**រំពឹងគិតថា "អាត្មាអញបានធ្វើអំពើដ៏ប្រសើរ តបស្នងព្រះករុណាទិគុណព្រះមហាក្សត្រិយ៍ធួនល្មមដល់រង្វាន់រាល់ខែ ដែលទ្រង់ប្រទានឲ្យអាត្មាអញរស់នៅក៏ជាភារៈធ្ងន់ឥតអំពើ" គិតហើយគិតទៀតឃើញថា នឹងរស់តទៅទៀតមិនសម ក៏កាត់កខ្លួនស្លាប់ទៀត ។ ឯភរិយា ក៏មានសេចក្តីសោកស្តាយ ក្នុងរឿងស្វាមី និងកូនមិនតិច ទើបសម្លាប់ខ្លួនទៅតាមស្វាមីនិងកូននោះថែមទៀត ។ ព្រះបាទ**សូទ្រកៈ** ទ្រង់ប្រថាប់នៅក្បែរទីស្ថាននោះដែរ ទ្រង់បានព្រះសណ្តាប់ ទ្រង់បានទតព្រះនេត្រប្រព្រឹត្តិហេតុតាំងពីដើមដល់ចុងរហូតតក់ស្លុតរន្ធត់ព្រះទ័យ ទ្រង់រំពឹងគិតថា៖

១០១- មនុស្សអន់បែបដូចអាត្មាអញនេះ តែងកើតមានហើយស្លាប់បាត់ទៅវិញ, តែក្នុងលោកនេះ មនុស្សបែប**វីរវរៈ**នេះមិនសូវដែលមាន ហើយមិនសូវនឹងកើតមានទេ ។ បើដូច្នេះ អ្នកអស់នេះស្លាប់ចោលអាត្មាអញអស់ទៅហើយ សូម្បីមានរាជសម្បត្តិក៏មានប្រយោជន៍អ្វី? ទ្រង់រំពឹងហើយឃើញថានឹងរស់តទៅមិនកើត ទ្រង់ក៏ចាប់ព្រះសែងថ្លាមកបម្រុងនឹងកាត់ព្រះសិរសាព្រះអង្គ ។ លំដាប់នោះ, ព្រះនាង

សរីមង្គលាភគវតី ក៏ផ្តែងខ្លួនឲ្យឃើញប្រាកដដោយករុណាដ៏ខ្លាំង ចាប់ព្រះករព្រះបាទ**សូទ្រកៈ**ជាប់ហើយត្រាស់ថា៖ “កូនអើយ! យើងមានសេចក្តីពេញចិត្តហើយ ណ្ហើយកុំសម្លាប់ខ្លួនឯង សព្វបើសេនាមាត្យខ្លួនប៉ុណ្ណោះ រាជសម្បត្តិអ្នកនឹងស្ថិតស្ថេររហូតមួយជីវិតអ្នក មិនវិនាសអន្តរាយទេ” ។ ព្រះបាទ**សូទ្រកៈ**ដាក់ព្រះអង្គចុះក្រាបប្រណម្យដោយអស្តាង្គបាត ហើយទូលថា៖ “បពិត្រព្រះនាងទេវី! ប្រយោជន៍អ្វីដោយរាជសម្បត្តិនេះ? កាលបើខ្ញុំព្រះអង្គមានជីវិតរស់នៅ តើមានប្រយោជន៍ដូចម្តេចខ្លះ? បើខ្ញុំព្រះអង្គសមគួរនឹងបានទទួលមេត្តា សូមឲ្យ**វីរវរៈ**រាជបុត្រជាសេវកាមាត្យខ្ញុំព្រះអង្គនេះ ព្រមទាំងបុត្រភរិយាមានជីវិតឡើងវិញ បើមិនដូច្នោះទេ ខ្ញុំព្រះអង្គនៅតែតាំងព្យាយាមសម្លាប់ខ្លួនទៅតាមគំនិតដែលបានតាំងទុករួចហើយ” ។ ព្រះនាង**ទូគ៌ាភគវតី**ត្រាស់តបថា៖ “កូនអើយ! យើងមានសេចក្តីពេញចិត្តណាស់ ព្រោះកូនមានចិត្តសប្បុរស មានចិត្តស្មោះត្រង់នឹងសេវកាមាត្យ ឯងចូរត្រឡប់ទៅចុះ ចូរឲ្យឯងមានជ័យជម្នះ ចូរឲ្យ**វីរវរៈ**ព្រមទាំងបុត្រភរិយាមានជីវិតរស់ឡើងឥឡូវនេះ” ។ ត្រាស់តែប៉ុណ្ណោះ នាងក៏អន្តរធានបាត់ទៅ ។ លំដាប់នោះ, ស្ទើរតែមិនទាន់ផុតផ្សែងផង **វីរវរៈ**ព្រមទាំងបុត្រភរិយារស់ឡើងវិញភ្លាម ហើយបបួលគ្នាវិលត្រឡប់ត្រសងទៅកាន់ផ្ទះវិញ ។ ឯព្រះបាទ**សូទ្រកៈ** ជនទាំង ៣ នាក់នោះមិនបានឃើញទេ ទ្រង់ស្តេចត្រឡប់ទៅកាន់រាជនិវេសវិញ ។ លុះព្រឹកព្រាងឡើង **វីរវរៈ**ទៅចាំទ្វារដូចប្រក្រតីដើម កាលព្រះរាជាត្រាស់សួរ គាត់ក៏ក្រាបទូលថា៖ “បពិត្រព្រះទេវវង្ស! មាននាងរូបល្អម្នាក់យំសោយសោក កាលឃើញទូលព្រះបង្គំជាខ្ញុំហើយ ក៏អន្តរធានបាត់ទៅ មិនឃើញមានហេតុភេទអ្វីផ្សេងដទៃទៀតទេ” ។ ព្រះបាទ**សូទ្រកៈ** កាលទ្រង់បានព្រះសណ្តាប់ហើយ ទ្រង់ព្រះតំរិះថា៖ “មហាបុរសបែបនេះ នឹងសរសើរដូចម្តេចឲ្យសមគួរ? ព្រោះថា៖

១០២- អ្នកមានចិត្តអាណិតតែងពោលពាក្យជាទីគាប់ចិត្ត អ្នកក្លៀវក្លាតែងមិនពោលអួតខ្លួន អ្នកឲ្យទានតែងឲ្យទានមិនរើសមុខ អ្នកមានប្រាជ្ញាប្រតិភាណតែងមិនកោងកាច ។

នេះជាលក្ខណៈមហាបុរស មាននៅក្នុងរូប**វីរវរៈ**ទាំងមូល” ។

ព្រឹកថ្ងៃមួយ, ព្រះបាទ**សូទ្រកៈ**ទ្រង់ត្រាស់បង្គាប់ឲ្យប្រជុំសភាជាន់ខ្ពស់ ហើយទ្រង់ប្រកាសប្រព្រឹត្តិការណ៍ដែលមានក្នុងយប់នោះទាំងអស់ ទើបទ្រង់ប្រទានប្រទេសកណ៌ាដកៈឲ្យ**វីរវរៈ**គ្រប់គ្រងដោយទ្រង់មានសេចក្តីពេញព្រះទ័យខ្លាំង ។ រាជហង្ស**ហិរណ្យគភ៌** និយាយបញ្ជាក់ថែមទៀតថា៖ “បើដូច្នេះ ថ្វីបើគ្រាន់តែជាអាគន្តុកសុទ្ធតែជាសត្រូវទាំងអស់ទៅឬ? ក្នុងពួកជនជាអាគន្តុកទាំងអស់ តែងមានខ្លះល្អ ខ្លះអាក្រក់ មានខ្លះទៀតតាំងនៅកណ្តាល ដូចគ្នានឹងអ្នកនៅក្នុងស្រុកដែរ” ។ **ចាក្រពាកសវ័ជ្ជៈ** ពោលសុភាសិតតទៅថា៖

១០៣- នរជនណាណែនាំព្រះរាជាក្នុងការមិនគួរធ្វើ ថាជាការគួរធ្វើ ដើម្បីបំពេញព្រះទ័យព្រះនរបតី នរជននោះសមធ្វើជាមន្ត្រីឬទេ? ការធ្វើឱ្យលំបាកព្រះទ័យម្ចាស់ ប្រសើរជាងការធ្វើឱ្យម្ចាស់វិនាស ព្រោះការនេះគ្រាន់តែជាកិច្ចមិនគួរប៉ុណ្ណោះទេ ។

១០៤- ព្រះរាជាអង្គណា មានទ្រព្យ រាជគ្រូ និងមន្ត្រីសុទ្ធតែជាអ្នកបញ្ឆោរ ព្រះរាជាអង្គនោះ នឹងស្គមព្រះសរីរៈ ថយគុណធម៌ នឹងអន្តរាយឃ្លាំងដោយឆាប់រហ័ស ។

សូមព្រះករុណាមេត្តាប្រោសទ្រង់ព្រះសណ្តាប់!

១០៥- ទ្រព្យណាដែលត្រូវបានដោយបុណ្យ ទ្រព្យនោះយើងគួរគប្បីចង់បាន ជាងកោរសក់ម្នាក់ជាអ្នកចង់បានទ្រព្យ សម្លាប់យាចកព្រោះល្មោភលោភលន់ពន់ប្រមាណ ក៏ត្រូវស្លាប់ខ្លួនឯងវិញ ។

រាជហង្ស**ហិរណ្យគភ៌** សួររឿងនោះថា៖ "ចុះរឿងនោះតើដូចម្តេច?" ។ **ចាក្រពាកសវ័ជ្ជះ** រៀបរាប់រឿងនោះដូចសេចក្តីតទៅថា៖

កថាទី១០

រឿងជាងកោរកាត់ល្មោភ

នៅក្រុងអយោធ្យា មានក្សត្រិយ៍មួយអង្គឈ្មោះ **ចូឌាមណី** ជាអ្នកល្មោភចង់បានទ្រព្យ ។ **ចូឌាមណី** នឿយខ្លួនយ៉ាងខ្លាំងដើម្បីបូជាព្រះឥសូរដ៏មានបុណ្យ ដែលទ្រទ្រង់នូវអធិចន្ទ្រជា**ចូឌាមណី** អស់កាលយូរលង់ណាស់ហើយ ។ ថ្ងៃមួយ ក្នុងកាលជាខាងក្រោយមក, **ចូឌាមណី** ជម្រះខ្លួនលាងបាបរួចហើយ ប្រាស់ខ្លួនដេកលក់ទៅ អាស្រ័យដោយសេចក្តីប្រោសប្រាណព្រះឥសូរដ៏មានបុណ្យ ក៏យល់សប្តិឃើញព្រះបាទ**កុវេរយក្ខ**មកបញ្ជាប្រាប់ថា៖ "នែក្សត្រិយ៍! ស្អែកនេះឯងចូរឱ្យជាងកោរកាត់មកកោរពីព្រឹកព្រលឹម កោរហើយ កាន់ដំបងមួយទៅឈរអែបប្របទ្វារផ្ទះខ្លួន កាលឃើញយាចកណាចូលមកក្នុងអាណាខេត្តផ្ទះហើយ ចូរយកដំបងសំពងសម្លាប់ទៅកុំអាណិតឡើយ ធ្វើដូច្នេះ យាចកនោះនឹងក្លាយទៅជាក្អមពេញដោយមាសមួយរំពេច ខ្លួនឯងព្រមទាំងបរិវារនឹងបាននៅជាសុខសប្បាយរហូតមួយជីវិត ។ ក្សត្រិយ៍**ចូឌាមណី**ធ្វើតាមពាក្យបង្គាប់បញ្ជារហូត ផលក៏សម្រេចដូចបំណង ។ ឯជាងកោរកាត់ដែលមកនោះបានឃើញប្រព្រឹត្តិការណ៍ជាក់លាក់នឹងភ្នែកខ្លួន គិតតែក្នុងចិត្តម្នាក់ឯងថា៖ "ឱហ្ន៎! នេះជាឧបាយឱ្យកើតទ្រព្យសម្បត្តិទេតើ! បើដូច្នេះអាត្មាអញចាំបាច់ធ្វើអ្វីផ្សេងទៅទៀត?" ។ ចាប់តាំងពីថ្ងៃនោះមក ជាងកោរកាត់កាន់ដំបងមួយធំទៅឈរនៅអែបមាត់ទ្វាររាល់ព្រឹក ចាំឆ្មក់ក្រែងលោមានយាចកណាមួយចូលមកក្នុងអាណាខេត្តផ្ទះខ្លួន ។

ថ្ងៃមួយ, មានយាចកម្នាក់ចូលមកក្នុងទីលានផ្ទះ ជាងកោរកាត់យកដំបងវាយម៉ែកស្លាប់ទៅ ក៏ត្រូវរាជបុរសមកចោមចាប់ដោយអំពើទុច្ចរិតរបស់ខ្លួន ហើយវាយត្រូវដំណាំច្រើនដងទាល់តែស្លាប់ទៅហោង ព្រោះហេតុនោះ បានជាខ្ញុំ (**ចាក្រពាក**) ពោលថា៖ “ទ្រព្យណាដែលត្រូវបានដោយបុណ្យ ដូច្នេះជាដើម” (លេខ ១០៥) ។ រាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏** រករឿងមកពោលជំទាស់ថា៖

១០៦- ការដែលយកប្រព្រឹត្តិហេតុពីបុរាណមកសម្តែងជាគ្រឿងនិទស្សន៍ថា មនុស្សអាគន្តុកមកពីបរទេសថាជាមិត្តឥតចេតនាអាក្រក់ ឬថាជាមនុស្សក្បត់ជាតិនោះបានឬទេ? ។

ទៅ! ទៅ! ត្រូវធ្វើតាមដំណើរការដែលមកដល់ហើយ, មិនត្រូវគិតច្រើនពេកទេ ឥឡូវនេះ ស្តេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌** លើកទ័ពមកតាំងនៅលើ**មលយបព៌ត**ហើយ យើងនឹងគិតគូរធ្វើអ្វីផ្សេងទៀត ។ **ចាក្រពាកសវិជ្ជ:** និយាយទៀតថា៖ “ទេវៈ! ខ្ញុំបាទបានឮចារបុរសយើងនិយាយប្រាប់ថា ស្តេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌** មិនជឿស្តាប់ពាក្យដាស់តឿនត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីទេ បើដូច្នោះមែន ស្តេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌** នេះជាមនុស្សល្ងង់ យើងមានផ្លូវយកជ័យជម្នះបានហើយ, ព្រោះថា៖

១០៧- លោក ទ្រនង់យង់ឃ្នង ខ្ជិល មិនមានពាក្យសត្យ ធ្វេសប្រហែស ខ្លាច មិនម៉ឺងម៉ាត់ ល្ងង់ខ្លៅ មើលងាយយោធា ទាំងអស់នេះជាលក្ខណៈសត្រូវ ដែលបរបក្សយកជ័យជម្នះបានដោយងាយ ។

ដរាបណា សត្រូវយើងនេះមិនទាន់ទម្លាយបន្ទាយយើងបានទេ ដរាបនោះ យើងនឹងបញ្ជូនសេនាបតីទាំងឡាយមានក្រសារជាដើម ដើម្បីទៅកម្ចាត់បង់នូវសែន្យានុភាពនៃសត្រូវដែលតាំងបន្ទាយនៅស្ទឹង, ទន្លេ, ភ្នំ, ព្រៃ និងផ្លូវទាំងឡាយនោះៗ មុនសិន, ព្រោះថា៖

១០៨- នឿយហត់ដោយដើរផ្លូវឆ្ងាយ ទីមទាមដោយស្ទឹង ភ្នំ និងព្រៃ តក់ស្លុតដោយអគ្គីភ័យសម្បើម រហេមរហាមដោយឃ្លានបាយក្រហាយទឹក ។

១០៩- ធ្វេសប្រហែស ខ្វះខាតស្បៀងអាហារ មានព្យាធិ និងទុរភិក្សបៀតបៀន គ្រប់គ្រងកងទាហានមិនល្អ មិនមានវេហ៍ពលច្រើន ជ្រួលច្របល់លំបាកដោយភ្លៀងនិងខ្យល់ ។

១១០- ប៉ាបាច់ដោយភក់ ធូលី និងទឹក រសាំរសាយខ្ចាត់ខ្ចាយ ឬបៀតបៀនដោយសត្រូវ សែន្យាករនៃពៃរីមានប្រការដូច្នេះ ព្រះមហីបាលគប្បីពិឃាតបានងាយ ។

១១១- ព្រះរាជាគប្បីបំផ្លាញកងទ័ពសត្រូវដែលហត់នឿយ ដោយការយាមល្បាតជាដរាប ក្នុងពេលដែលដេកសម្រាកក្នុងវេលាថ្ងៃ ឬងងុយងោកងក់ដោយនិទ្រា ។

អាស្រ័យដោយហេតុនេះ គួរឲ្យក្រសារព្រមទាំងសត្វឯទៀតលើកកងពលទៅបំផ្លាញកងទ័ពសត្រូវដែលប្រមាទ សម្លាប់ចោលបង់ទាំងយប់ទាំងថ្ងៃកុំឲ្យសេសសល់តាមឱកាសដែលគួរ” ។ រាជ

ហង្ស**ហិរណ្យគត៌** ប្រតិបត្តិតាមពាក្យណែនាំ**ចាក្រពាកសព៌ជ្ញ**សព្វប្រការ ។ កាលនោះស្តេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌** ខូចខាតកងទ័ពនិងសេនាបតីអស់ជាច្រើន ហើយកើតទុក្ខធ្លាក់ទឹកចិត្ត បែរទៅនិយាយនឹង**ត្មាតទុរទសី** ថា៖ “ម្នាលបា! ម្តេចក៏ឯងធ្វើព្រងើយកន្តើយចំពោះយើង? ឬក៏ថាយើងមិនមានវិន័យដូចម្តេចខ្លះ? ព្រោះថា៖

១១២- បុគ្គលមិនគប្បីធ្វេសប្រហែសដោយគិតថា ឈ្នះបានប្រទេសហើយ ដូច្នេះមិនគួរទេ ព្រោះថា ការមិនមានវិន័យអាចបំផ្លាញព្រះរាជាណាចក្របាន ដូចជរាធ្វើឲ្យរូបសោភាវិនាស ។

១១៣- ជនក្លៀវក្លាតែងបានទ្រព្យ ជនបរិភោគអាហាររលួយងាយតែងមិនមានរោគ ជនមិនមានរោគតែងបានសេចក្តីសុខ ជនមានព្យាយាមតែងបានដល់ត្រើយនៃវិជ្ជា ជនមានវិន័យតែងបានសេចក្តីចម្រើនទ្រព្យសម្បត្តិនិងយសសក្តិ ។

ត្មាត**ទុរទសី**ឆ្លើយតបថា៖ “ទេវ:! សូមលោកម្ចាស់ស្តាប់!

១១៤- ព្រះភូមិបាលសូម្បីមិនមានការចេះដឹង ក៏អាចទទួលសេចក្តីចម្រើនយ៉ាងឯកបាន ដោយការសេពគប់អ្នកចេះដឹងវិជ្ជា ប្រៀបដូចព្រឹក្សាដុះក្បែរមេទឹកដូច្នោះ ។

១១៥- ប្រមឹកសុរា ស្រវឹងដោយនារី វក់ការបរបាញ់ លេងល្បែងភ្នាល់ រិបជាន់ទ្រព្យសម្បត្តិ វាចាអាក្រក់ ទណ្ឌកម្មដ៏អាក្រក់ ទាំងអស់នេះជាសេចក្តីអន្តរាយនៃព្រះរាជា ។

១១៦- អ្នកនាំដែលប្រព្រឹត្តហៅហានតាមតែទំនើងចិត្តខ្លួន ឬដែលខូចចិត្តក្នុងការធ្វើនយោបាយ រមែងមិនអាចទទួលផលដ៏ពិសាលបានឡើយ សេចក្តីចម្រើនរមែងធ្លាក់មកនៅលើដៃនៃបុគ្គលអ្នកមាននយោបាយល្អ និងសេចក្តីក្លៀវក្លាហាន ។

លោកម្ចាស់ឃើញកងទ័ពមានកម្លាំង មានសេចក្តីប្រឹងប្រែងហើយប្រញាប់ប្រញាល់ធ្វើ ហៅហានតែម្យ៉ាង ឥតពិចារណាមើលងាយពាក្យណែនាំមន្ត្រីទាំងឡាយដែលដាស់តឿនព្រះស្មារតីដោយពាក្យជូរចត់មិនជាទីពេញចិត្ត ហេតុនេះហើយបានជាលោកម្ចាស់ត្រូវទទួលផលនៃវិធីដើរផ្លូវខុសនេះឯង, ព្រោះថា៖

១១៧- មន្ត្រីអាក្រក់ណាដែលមិនធ្វើឲ្យភ្លាត់ខុសក្នុងផ្លូវនយោបាយ? ជំងឺណាដែលមិនចាក់ដោតអ្នកឈឺដែលបរិភោគអាហារមិនល្អ? ទ្រព្យសម្បត្តិណាដែលមិនធ្វើនរជនឲ្យឡើងចាង? នរជនណាដែលម្រឹត្យុមិនសម្លាប់? នរជនណាដែលស្ត្រីធ្វើឲ្យលុះវិស័យវាហើយមិនរសាប់រសល់ខ្វល់ខ្វាយ ។

១១៨- សេចក្តីសុបសៅទម្លាយបង់នូវសេចក្តីរីករាយ, សរទកាលទម្លាយបង់នូវសោភាក្នុងរដូវក្តៅ, ព្រះអាទិត្យទម្លាយបង់នូវងងឹត, ការមិនតបគុណទម្លាយបង់នូវសេចក្តីល្អ, ការបានអ្វីមួយជាទីស្រឡាញ់ទម្លាយបង់នូវការខូចចិត្ត, នយោបាយល្អទម្លាយបង់នូវការវិបត្តិ, នយោបាយមិនល្អទម្លាយបង់នូវសិរីសួស្តីដែលខ្លួនបានហើយ ។

ព្រោះហេតុនេះ បានជាខ្ញុំបាទត្រិះរិះថា៖ "ឱ! ស្តេចអង្គនេះហីនប្រាជ្ញាទេតើ! បើមិនមែនដូច្នោះទេ ធ្វើម្តេចនឹងមិនបង្អាប់នូវនីតិសាស្ត្រគឺ កថារបស់អញដូចជាពន្លឺព្រះចន្ទ្រកំពុងភ្លឺឲ្យអាប់អន់ដោយពាក្យអាក្រក់របស់លោកដូចជាគប់ភ្លើង? ព្រោះថា៖

១១៩- នរជនណាមិនមានប្រាជ្ញាខ្លួនឯង សាស្ត្រវិជ្ជានឹងធ្វើអ្វីដល់នរជននោះកើត? នរជនខ្វាក់ភ្នែកទាំងសងខាង កញ្ចក់និងធ្វើប្រយោជន៍អ្វីដល់នរជននោះបាន? ។

ខ្ញុំបាទគិតឃើញដូច្នេះហើយ បានជាអង្គុយនៅស្ងៀម" ។ កាលនោះ, ស្តេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌** យកម្រាមជើងទាំងពីរមកផ្គុំគ្នាជាទីគោរព ហើយពោលថា៖ "សំឡាញ់អើយ! ខ្ញុំខុសពិតមែនហើយ តែឥឡូវនេះ ចូរសំឡាញ់ប្រាប់ឧបាយមក ធ្វើដូចម្តេចខ្ញុំអាចនឹងលើកទ័ពដែលសេសសល់ទាំងប៉ុន្មានឲ្យត្រឡប់ទៅកាន់ភ្នំវិន្ធ្យាវិញបាន? ។ ត្មាត**ទុរទសី** រំពឹងគិតថា៖ "ដំណើរនេះ ត្រូវតែរកផ្លូវកែខៃ, ព្រោះថា៖

១២០- បុគ្គលគប្បីអត់សង្កត់សេចក្តីក្រោធចំពោះទេវតា, គ្រូ, គោ, ព្រះរាជា, ព្រាហ្មណ៍, កូនក្មេង, ចាស់ព្រឹទ្ធា និងមនុស្សឈឺទាំងឡាយ" ។

លុះគិតឃើញឧបាយដូច្នេះហើយញញឹមៗទើបពោលថា៖ "ទេវៈ! សូមលោកកុំភ័យថ្វី សូមលោកធ្វើចិត្តឲ្យត្រជាក់ ហើយដកដង្ហើមឲ្យស្រួលទៅចុះ, ទេវៈ! សូមលោកស្តាប់ពាក្យនេះ៖

១២១- ប្រាជ្ញាមន្ត្រី គេឃើញច្បាស់ក្នុងពេលធ្វើការងារផ្លាស់ស្ពានមេត្រី, ប្រាជ្ញាគ្រូពេទ្យ គេឃើញច្បាស់ក្នុងពេលព្យាបាលរោគសាំនិបាតក៍ (រោគកាច?) ព្រោះថា កាលបើកិច្ចការប្រព្រឹត្តទៅដោយល្អហើយ នរណាមួយមិនអួតខ្លួនថាជាបណ្ឌិត? ។

១២២- ដោយពិត, នរជនអប្បឥតប្រាជ្ញា សូម្បីប្រារព្ធធ្វើការតូចតាច, តែងសម្តែងអាការឡេះឡោះ ឯអ្នកមានប្រាជ្ញា សូម្បីប្រារព្ធធ្វើការធំៗ នៅនឹងថ្កល់ដូចថ្ម មិនសម្តែងអាការឡេះឡោះឡើយ ។

ខ្ញុំបាទនឹងលើកកងទ័ពលោកម្ចាស់យាត្រាចេញទៅទម្លាយបន្ទាយសត្រូវក្នុងទីនោះៗ ឥឡូវនេះ, មិនយូរប៉ុន្មាននឹងនាំលោកម្ចាស់ទៅកាន់ភ្នំវិន្ធ្យាវិញដោយកិត្តិយស និងតេជានុភាពដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ក្រៃលែង" ។

ស្តេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌**សួរទៀតថា៖ "ពេលនេះ យើងនឹងទៅតស៊ូទៀតម្តេចកើត បើកងទ័ពយើងតិចម្ល៉េះ?" ។ ត្មាត**ទុរទសី**ឆ្លើយដោយអង់អាចថា៖ "ទេវៈ! គេអាចនឹងសម្រេចបានគ្រប់ប្រការ ព្រោះថាអ្នកជាញជ័យតែងយកការឆាប់រ៉ៃ គឺមិនឲ្យជ្រលៀកឃើតយូរកន្លងពេលវេលា នេះជាលក្ខណ៍ក្នុងការយកជ័យឲ្យសម្រេចបានឥតសង្ស័យឡើយ, ព្រោះហេតុនេះ ត្រូវចាប់ចូលលុកវាយទម្លាយបន្ទាយសត្រូវយ៉ាងឆាប់រហ័សតាំងពីពេលនេះទៅ" ។

កាលនោះឯង, ក្រសារចារបុរសដែលរាជហង្ស**ហិរណ្យគភ៌** បញ្ជូនឲ្យស៊ើបការត្រឡប់មកវាយ

ការប្រាប់ថា៖ “ទេវៈ! ស្តេចក្អែក**ចិត្រពណ៌**បង្គាប់ឲ្យលើករេហ៍ពលបន្តិចបន្តួចរបស់ខ្លួន ដែលនៅសេសសល់ឲ្យចូលបន្ទាយយើង តាមពាក្យឧបទេសត្មាត**ទុរទសី**ហើយ” ។

រាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏**សួរថា៖ “នែ**សវ៌ជ្ញៈ**! ឥឡូវនេះតើយើងគិតធ្វើដូចម្តេចហ៎ះ?” ។ **ចាក្រពាក** ឆ្លើយតបថា៖ “ទេវៈ! សូមលោកម្ចាស់ពិចារណាមើលកងពល យោធាណាមានសារៈ យោធាណាឥតសារៈ ឲ្យស្គាល់ច្បាស់លាស់ លុះបានស្គាល់យោធាច្បាស់ហើយ សូមប្រទានរង្វាន់ខាន់ខៅមានមាសប្រាក់សំពត់អាវជាដើម តាមសមគួរដល់គុណានុរូប ដើម្បីរក្សាទឹកចិត្តយោធា, ព្រោះថា៖

១២៣- ព្រះរាជាអង្គណាប្រមូលកៀរគរទ្រព្យសម្បត្តិសូម្បីមួយកាកិនី ([1]) ដែលមិនគួរខ្ជះខ្ជាយក្នុងការមិនគួរចាយ ទុកស្មើដូចជាទ្រព្យមួយពាន់និស្កៈ (២) តែដល់កាលគួរហើយ ទ្រង់ត្រូវបរិច្ចាកទ្រព្យទាំងកោដិ លក្ស្មី (៣) មិនលះបង់នូវសីហៈពោលគឺព្រះរាជានោះឡើយ ។

១២៤- ក្នុងកាលធ្វើពលីកម្ម ១, ក្នុងកាលធ្វើវិវាហៈ ១, ក្នុងកាលអន្តរាយ ១, ក្នុងការកម្ចាត់បង់នូវសត្រូវ ១, ក្នុងការតម្កើងយស ១, ក្នុងការសង្គ្រោះមិត្ត ១, ក្នុងភរិយាជាទីស្រឡាញ់ ១, ក្នុងផៅពង្សដែលក្រីក្រ ១, វត្ថុ៨ប្រការនេះ ឱព្រះនរាធិបៈ! លោកមិនហៅថា ខ្ជះខ្ជាយទ្រព្យទេ ។

១២៥- សេចក្តីពិត, មនុស្សល្ងង់ ឈ្មោះថាធ្វើទ្រព្យទាំងអស់ឲ្យវិនាស ព្រោះខ្លាចការបង់ខាតទ្រព្យបន្តិចបន្តួច, អ្នកមានប្រាជ្ញាណាដែលបោះបង់ទ្រព្យសម្បត្តិចោល ព្រោះតែខ្លាចបង់ពន្ធច្រើន? ។

រាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏**សួរឡើងថា៖ “ការចាយវាយម្ល៉ាទៅទើបសមគួរ? ព្រោះលោកពោលថា៖ “បុគ្គលគប្បីរក្សាទ្រព្យទុក ដើម្បីការពារក្តីអន្តរាយ” ដូច្នេះ ។ **ចាក្រពាកសវ៌ជ្ញៈ** ឆ្លើយថា៖ “បុគ្គលមានសិរីសួស្តី តើនឹងកើតមានអន្តរាយមកពីណា?” ។ រាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏**ពោលថា៖ “លក្ស្មី ចួនកាលក៏កម្រើកញាប់ញ័រដែរ” ។ **ចាក្រពាកសវ៌ជ្ញៈ**ឆ្លើយកាត់ថា៖ “ឯទ្រព្យសម្បត្តិដែលសន្សំទុកហើយក៏វិនាសសាបសូន្យដែរ បើដូច្នោះសូមលោកម្ចាស់តាំងចិត្តលះសេចក្តីកំណាញ់ទ្រព្យចោលឲ្យស្រឡះទៅ ហើយចាយវាយទ្រព្យសម្បត្តិឲ្យជារង្វាន់ខាន់ខៅ និងឲ្យយសស័ក្តិដល់យោធាក្លៀវក្លា ដើម្បីនឹងឲ្យអ្នកបម្រើលោកម្ចាស់បានទទួលសេចក្តីពេញចិត្ត, ព្រោះថា៖

១២៦- ទាហាននិងម្ចាស់ស្គាល់ចិត្តគ្នាទៅវិញទៅមក, មានសេចក្តីរីករាយ, មានចិត្តដាច់លះបង់ជីវិតជាពលី, ជាអ្នកមានត្រកូល, ជាអ្នកគឺមេទ័ពសរសើរហើយ អាចកម្រាបពលពៃរីបានដោយប្រពៃ ។

១២៧- ទាហានអ្នកច្បាំង មានវិន័យល្អ ព្រមព្រៀងគ្នា មានទឹកចិត្តដាច់ខាត សុទ្ធតែជាវីរយោធា

---

[1] ឈ្មោះជាតិរូបសម្រាប់ចាយមានតម្លៃតិច ។ ២ ឈ្មោះជាតិរូបមាសមានតម្លៃច្រើន ។ ៣ ទ្រព្យ, សំណាង, សិរី ។ល ។

សូម្បីតែ៥០០នាក់ ក៏ជាសម្លាប់ទ័ពសត្រូវមួយវាហិនី ([១])បាន ។

១២៨- ម្ចាស់ណាគិតតែខ្លួនម្នាក់ឯង ឥតពិចារណា កាចទ្រនង់ មិនដឹងឧបការៈគេ ម្ចាស់នោះ ត្រូវអ្នកបម្រើដែលប្រសើរលះបង់ចោល ។

១២៩- គុណសម្បត្តិដ៏ប្រសើរនៃព្រះនរបតីមាន ៤ ប្រការគឺ៖ ពាក្យសត្យ ១, សេចក្តីអង់អាច ១, សេចក្តីអាណិត ១, និងបរិច្ចាកទាន ១, ព្រះមហីបាលខ្វះខាតគុណសម្បត្តិនេះហើយ ត្រូវបានពាក្យគរហានិន្ទាពិតប្រាកដ ។

ក្នុងហេតុការណ៍ប្រាកដដូច្នេះ លោកម្ចាស់គួរហៅអាមាត្យទាំងឡាយឲ្យចូលមកប្រឹក្សា, ព្រោះថា៖

១៣០- នរជនណាប្រតិព័ទ្ធនឹងជនណា គប្បីមានការខ្ពង់ខ្ពស់ ឬការថោកទាបមួយអន្លើដោយជននោះ នរជននោះ គួរប្រគល់ជីវិតផង ទ្រព្យសម្បត្តិផង ដល់ជននោះដើម្បីប្រកបកិច្ចការទាំងពួង ។

១៣១- ព្រះរាជាអង្គណា យកអ្នកឆរបោក ឬស្ត្រី ពុំនោះកូនក្មេងធ្វើជាមន្ត្រីប្រឹក្សា ព្រះរាជាអង្គនោះ នឹងត្រូវប៉ើងដោយខ្យល់គឺ នយោបាយមិនល្អ ហើយនឹងលិចលង់ក្នុងសមុទ្រគឺការងារ ។

មួយទៀត, សូមព្រះទេវបាទស្តាប់ពាក្យនេះតទៅ៖

១៣២- ព្រះរាជាអង្គណា មានសេចក្តីរីករាយ និងសេចក្តីក្រោធស្មើគ្នា មានសេចក្តីត្រេកអរក្នុងសាស្ត្រ និងអាច៏មានការទំនុកបម្រុងអាមាត្យអស់កាលជានិច្ច ផែនដីគប្បីចម្រើននូវទ្រព្យចំពោះព្រះរាជាអង្គនោះ ។

១៣៣- ក្នុងកាលណាក៏ដោយ ព្រះរាជាមិនគួរគប្បីមើលងាយអាមាត្យដែលធ្លាប់បានរុងរឿងនិងអាប់ឱនជាមួយព្រះអង្គ ដោយយល់ថាវាគ្រាន់តែជា “អាមាត្យ” ដូច្នេះឲ្យសោះ ។

១៣៤- ព្រះរាជាងងឹតងងល់ដោយការស្រវឹងរាជ្យ តែងធ្លាក់ផុងព្រះអង្គទៅក្នុងកណ្តាលការងារច្របូកច្របល់ ដូចជាដំរីផុងជាប់ភក់មានតែមន្ត្រីជាមិត្តពិតប្រាកដទេ ដែលលូកដៃចូលទៅជួយព្រយុងស្រង់ព្រះអង្គបាន” ។

ខណៈនោះ, ក្អែក**មេឃពណ៌**ចូលទៅដល់ លើកទសករប្រណម្យ ហើយជម្រាបថា៖ “ទេវៈ! សូមលោកមេត្តាប្រោសទស្សនាការឥឡូវ! ស្តេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌**ជាបរបក្សបរពលសកលយោធាចូលមកឡោមព័ទ្ធប្រជិតបន្ទាយយើងហើយ បើទេវបាទមានបញ្ជាបង្គាប់នោះខ្ញុំបាទនឹងចេញទៅឥឡូវនេះ ដើម្បីតស៊ូសម្តែងឫទ្ធិថ្មីដៃដ៏ក្លាហានឲ្យឃើញប្រាកដជាកិច្ចតបសងគុណលោកម្ចាស់” ។ **ចាក្រពាកសរីជ្ជៈ**ស្រែក

---

[១] កងទ័ពដែលមានដំរី៨១, រថ៨១, ទាហានសេះ ២៤៣, ពលថ្មើរជើង ៤០៥នាក់ ។

កាត់ឡើងថា៖ “ទេ! ទេ! ចេញទៅមិនបានទេ បើយើងចេញតស៊ូ តើបន្ទាយជាប្រាការការពារយើងនេះមានប្រយោជន៍អ្វី! ព្រោះថា៖

១៣៥- ក្រពើ ដ៏កាចហៅហានពន្លឹក បើចេញផុតពីទឹកហើយ ក៏អន់អំណាច, សីហៈ សូម្បីសាហាវយង់ឃ្នង បើចេញផុតពីព្រៃហើយ ដូចគ្នានឹងសត្វចចក ។

ទេវៈ សូមលោកម្ចាស់ចេញទៅពិនិត្យមើល ឲ្យឃើញច្បាស់ ហើយតស៊ូដោយខ្លួនឯង, ព្រោះថា៖

១៣៦- ការបរពលចូលប្រយុទ្ធ ព្រះរាជាគប្បីទតព្រះនេត្រត្រួតត្រាមើល ហើយពោលពាក្យលើកទឹកចិត្តយោធាឲ្យក្លាហាន ឲ្យចូលតស៊ូផ្ចាញ់សត្រូវ សូម្បីសុនខ កាលបើម្ចាស់ឈរពន្យុះនៅជិតហើយនឹងសម្ដែងខ្លួនដូចជារាជសីហាពិតប្រាកដមិនមែនឬអ្វី? ។

គ្រានោះ, រាជហង្ស**ហិរណ្យគត៌**បរពលលើកចេញទៅតាំងទ័ពនៅទ្វារបន្ទាយធ្វើសង្គ្រាមជាញជ័យធំសែនសាហ័ស ។ លុះព្រឹកព្រាងឡើង ស្ដេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌**សួរទៅត្មាត**ទុរទសី**ថា៖ “នែលោកមន្ត្រីជាទីស្រឡាញ់! ចូរលោកចាត់ការតាមដែលបានប្ដេជ្ញាទុកពីកាលមុនចុះ” ។ ត្មាត**ទុរទសី**ឆ្លើយតបថា៖ “ទេវៈ! សូមលោកម្ចាស់ស្ដាប់ពាក្យនេះ៖

១៣៧- អ្នកប្រាជ្ញពោលថា បន្ទាយដែលមានក្ដីអន្តរាយ គឺបន្ទាយមិនមាំទ្រាំតស៊ូយូរមិនបាន, តូចពេក, មេបញ្ជាការល្ងង់ ឬគម្រក់ ការពារមិនល្អ មានតែយោធាកម្លាច ។

១៣៨- ញុះញង់បំបែកឲ្យកើតក្បត់ ១, ឡោមព័ទ្ធទុកឲ្យបានយូរ ១, ចូលលុកចោមវាយ ១, ក្លាហានក្រៃលែង ១, ទាំង៤ ប្រការនេះ លោកពោលថាជាមធ្យោបាយសម្រាប់វាយបន្ទាយឲ្យបែក ។

ក្នុងពេលនេះ, ត្រូវបញ្ចេញសេចក្ដីប្រឹងប្រែងឲ្យអស់ទំហឹងតាមកម្លាំងដែលអាចធ្វើបាន” និយាយដូច្នេះហើយត្មាត**ទុរទសី**ឱនទៅខ្សឹបដាក់ជិតត្រចៀក**ចិត្រពណ៌**ប្រាប់ថាយើងនឹងធ្វើយ៉ាងនេះ ។ ព្រឹកព្រាង, ព្រះអាទិត្យមិនទាន់រះឡើង កាលសង្គ្រាមដ៏សាហ័សកំពុងតែប្រយុទ្ធគ្នានៅទ្វារបន្ទាយទាំង៤ ឯពលក្អែកទាំងឡាយក៏យកភ្លើងទៅដុតបំផ្លាញគេហដ្ឋាននៅខាងក្នុងបន្ទាយ, ខណៈនោះ ឮសូរសម្រែកគឹកកងរំពងគ្រប់ទិសទីថា៖ “បន្ទាយបែកហើយ! បន្ទាយបែកហើយ!” ។ លុះឮសូរសម្រែកកោលាហលដូច្នេះ មើលទៅឃើញផ្ទះផុសសន្ធោសន្ធៅសព្វកន្លែង ស្ដេចហង្ស**ហិរណ្យគត៌** ព្រមទាំងរេហ៍ពលសកលយោធាបណ្ដាដែលនៅក្នុងបន្ទាយទាំងប៉ុន្មានជ្រួលច្របល់បបួលគ្នាប្រញាប់ប្រញាល់រត់ធ្លាក់ទឹកទាំងអស់, ព្រោះថា៖

១៣៩- កាន់យកពាក្យបញ្ជាម៉ត់ចត់ ១, សម្ដែងទឹកចិត្តក្លាហានមុះមុត ១, តយុទ្ធច្បាំងម៉ឺងម៉ាត់ ១, ថយទ័ពរត់រៀបរយល្អ ១, បើកាលយ៉ាងនេះមកដល់ហើយ បុគ្គលគប្បីធ្វើភ្លាមតាមការដែលអាចធ្វើបាន

កុំរេរង់ឡើយ ។

គ្រាកាលនោះ, រាជហង្ស**ហិរណ្យគក៌** តែងមានដំណើរយឺតៗតាមសភាពខ្លួន ព្រោះមាននិស្ស័យធ្លាប់សោយសុខ រត់ចេញទៅឥតមានអ្នកណាហែហមមានតែក្រសារជាសេនាបតីជាគ្នា ពេលនោះ មាន់ជាសេនាបតីនៃស្ដេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌** ចូលមកឡោមព័ទ្ធបិទផ្លូវបាន រាជហង្ស**ហិរណ្យគក៌** នឹកទាន់ពោលភ្លាមថា៖ "លោកសេនាបតី! លោកកុំនៅឲ្យគេសម្លាប់ ព្រោះតែលោកមានភក្ដីចំពោះខ្ញុំធ្វើអ្វី ពេលនេះលោកនៅមានពេលអាចរត់គេចបានទេតើ រត់ទៅ! មុជចុះទៅក្នុងទឹកហើយរក្សាខ្លួនឲ្យបានសុខ កាលលោករួចខ្លួនហើយ ចូរលើកយកកូនខ្ញុំឈ្មោះ**ចូឌាមណី**ឲ្យឡើងសោយរាជ្យជំនួសខ្ញុំ ក្រោយដែលបានស្នើមតិ**ចាក្រពាកសរ័ជ្ជៈ**ទៅឃើញថាព្រមព្រៀងផង ។ ក្រសារសេនាបតីឆ្លើយតបដោយរអាក់រអួលថា៖ "ទេវៈ! សូមលោកម្ចាស់កុំមានប្រសាសន៍យ៉ាងនេះ ពាក្យលោកម្ចាស់នេះធ្វើឲ្យខ្ញុំបាទតឹងទ្រូងណាស់ ដរាបណាព្រះចន្ទ្រ និងព្រះអាទិត្យនៅតែមានពន្លឺ ដរាបនោះ សូមឲ្យលោកម្ចាស់មានជ័យ, ទេវៈ! ខ្ញុំបាទជាសេនាបតីត្រួតត្រាការពារបន្ទាយ បើបច្ចាមិត្តចូលមកបាន លុះត្រាតែទ្វារបន្ទាយនេះប្រឡាក់ក្រហមច្រាលដោយឈាម និងសាច់ខ្ញុំបាទ, ព្រោះថា៖

១៤០- សេវកាមាត្យ រកម្ចាស់ប្រកបដោយគុណ គឺមានចិត្តសទ្ធាជាអ្នកអត់ធន់ ស្គាល់តម្លៃអាមាត្យបានដោយក្រ" ។

ស្ដេចហង្ស**ហិរណ្យគក៌** ឆ្លើយតបថា៖ "ពិតមែនហើយ, តែថាតាមដែលខ្ញុំដឹង សេវកាមាត្យដែលទៀងត្រង់ វាងវៃ មានភក្ដី ក៏ជាបុគ្គលរកបានដោយកម្រដែរ" ។

ក្រសារសេនាបតីពោលតទៅទៀតថា៖ "ទេវៈ! សូមលោកម្ចាស់ស្ដាប់៖

១៤១- ថាបើបុគ្គលគេចរត់ចេញពីសង្គ្រាមក្នុងសមរភូមិ ហើយមិនមានភ័យពីក្ដីស្លាប់ទេ ដូច្នេះក៏គួរគេចរត់ចេញទៅទីដទៃដែរ តែបើសេចក្ដីស្លាប់ជាធម៌ទៀងសម្រាប់សត្វគ្រប់រូបគ្រប់នាមហើយ ហេតុអ្វីក៏ត្រូវឲ្យកិត្តិយសរបស់ខ្លួនប្រឡាក់សៅហ្មង ដោយទទេឥតប្រយោជន៍? ។

១៤២- ពិភពលោកនេះ មានតែការបែកធ្លាយ ដូចជាការឃ្លេងឃ្លោងនៃរលកទឹកដែលខ្យល់បោកបក់រំលាយហើយ ការលះបង់ជីវិត ដើម្បីប្រយោជន៍ជនដទៃ ឈ្មោះថាប្រកបកិច្ចការជាបុណ្យ ។

១៤៣- ម្ចាស់ផែនដី ១, អាមាត្យ ១, អាណាចក្រ ១, បន្ទាយ ១, ឃ្លាំង ១, សែន្យានុភាព ១, សម្ពន្ធមិត្ត ១, ពលរដ្ឋ ១, សង្គមប្រជាករ ១, ទាំងអស់នេះជាអង្គនៃរាជ្យគឺប្រទេសជាតិ ។

ទេវៈ! បើដូច្នេះ សូមលោកម្ចាស់រក្សាព្រះអង្គឲ្យស្ថិតស្ថេរតទៅដោយប្រការទាំងពួង, ព្រោះថា៖

១៤៤- ប្រក្រតី គឺពលរដ្ឋ សូម្បីចម្រើនធំប៉ុនណាក៏ដោយ បើព្រះរាជាជាម្ចាស់លះបង់ចោលហើយ មិនស្ថិតស្ថេរនៅបានទេ ដូចធន្ទ្រ្តីជាពេទ្យទេពតា បើនរជនដល់កាលមរណៈហើយនឹងធ្វើអ្វីកើត? ។

១៤៥- កាលបើចមនរជន បិទព្រះនេត្រ (ទិវង្គត) ហើយ លោកទាំងមូលក៏បិទភ្នែក (ស្លាប់) ទៅតាមដែរ, កាលបើទ្រង់តើន (កើត) ឡើង លោកទាំងមូលក៏កើតឡើងដែរ ដូចផ្កាឈូកកាលព្រះអាទិត្យអស្តង្គតក៏រួយ, កាលព្រះអាទិត្យរះក៏រីកទទួល ។

តែបណ្តាអង្គទាំងឡាយនេះ អង្គធំជាប្រធានជាងគេនោះគឺព្រះរាជា ។ គ្រានោះឯង, មាន់មេទ័ពស្តេច**ចិត្រពណ៌**លុកចូលមកដល់ ហើយស្ទុះចូលទៅច្រាសរាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏** ដោយខ្នាយរឹងដ៏ក្រៃលែងរបស់ខ្លួន ខណៈនោះក្រសារសេនាបតីរាជហង្ស ឃើញដូច្នោះ ស្ទុះភ្លែតទៅរាំងយកខ្លួនការពារស្តេច បើទុកជាមាន់ចឹកដោយចំពុះស្រួច ចាក់ដោយខ្នាយរឹងមុត ដាច់សាច់សុះសព្វខ្លួនឈាមហូរល្អាច ក្រសារនៅតែយកខ្លួនជាបន្ទាយការពាររាជហង្សដរាបដល់ទីបំផុត នាំរាជហង្សចុះទឹកបាន ។ ឯមាន់សេនាបតីស្តេចក្ងោក ត្រូវក្រសារសេនាបតីរាជហង្ស ចឹកដោយចំពុះស្រួចសម្លាប់បាន ។ ខណៈនោះ, កងពលមាន់ឃើញមេទ័ពខ្លួនស្លាប់ដូច្នោះ ក៏បបួលគ្នាមកទាំងហ្វូងព្រួតគ្នាចោមចឹកចោមចាក់ក្រសារជាសេនាបតីនៃរាជហង្ស គ្រាំគ្រាដល់កាលមរណៈទៅហោង ។ ឯស្តេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌** ចូលទៅក្នុងបន្ទាយបាន បង្គាប់យោធាឲ្យរឹបយកទ្រព្យសម្បត្តិដែលសេសសល់នៅក្នុងបន្ទាយទាំងប៉ុន្មាន ហើយលើករេហ៍ពលសកលយោធាត្រឡប់ទៅកាន់បន្ទាយខ្លួនវិញ ឮតែសូរស័ព្ទស្រែកហោសរសើរឲ្យពរជ័យថា៖ “ជយោ! ជយោ!” គឹកកងរំពងទូរទ័រផែនដី ។

ព្រះរាជកុមារទាំងឡាយត្រាស់ឡើងថា៖ “ក្នុងកងទ័ពស្តេចហង្ស**ហិរណ្យគក៏** ក្រសារជាបុគ្គលគួរបានពាក្យសរសើរថាជាអ្នកចិត្តបុណ្យ ព្រោះបានយកខ្លួនការពារស្តេចថ្វាយជារាជពលី, ព្រោះថា៖

១៤៦- មេគោសម្រាលកូនគោ សុទ្ធសឹងតែមានទ្រង់ទ្រាយដូចមេគោដោយច្រើន រីមេគោបង្កើតកូនបានជាម្ចាស់គោ (គោឧសភ) មានស្នែងងស្ទើនដល់ដងខ្លួន កម្រមានណាស់!” ។

មហាបណ្ឌិត**វិស្ណុសម័ន**ពោលថែមទៀតថា៖ “សូមឲ្យក្រសារជាសេនាបតី ជាមហាសត្វមានចិត្តប្រសើរ បានទៅកើតក្នុងសុគតិលោក ដោយគុណសម្បត្តិប្រសើររបស់លោក ហើយឲ្យបានចោមរោមហែហមដោយនាងវិទ្យាធរី សោយសេចក្តីសុខក្នុងឋានសួគ៌និរន្តរ៍ទៅហោង, ព្រោះថា៖

១៤៧- នរជនណាក្លៀវក្លាហាន លះបង់ជីវិត ដើម្បីម្ចាស់ក្នុងសង្គ្រាម មានភក្តីចំពោះអ្នកចិញ្ចឹមជាបុគ្គលកតញ្ញូ នរជននោះទៅកាន់ឋានសួគ៌ ។

១៤៨- វីរបុរសជាតិអ្នកច្បាំង ដែលសត្រូវឡោមព័ទ្ធជាប់ហើយ គេបំណងប្រហារជីវិតបង់ក្នុងទីណាក៏ដោយ មិនតក់ស្លុតលះបង់ឋានៈជាកូនប្រុស នឹងបានទៅដល់អមរលោក” ។

ឥឡូវនេះ ទ្រង់ទាំងឡាយបានស្ដេចព្រះសណ្ដាប់រឿងសង្គ្រាមចប់ហើយ ។ ព្រះរាជកុមារទាំងឡាយក៏ថ្លែងព្រះបន្ទូលគ្រប់ព្រះអង្គតបវិញថា៖ “យើងខ្ញុំគ្រប់គ្នាមានសេចក្ដីត្រេកអរក្រៃលែង ដោយបានស្ដាប់រឿងនេះ” ។ មហាបណ្ឌិត**វិស្ណុស័ម៌ន** ក្រាបបង្គំទូលតទៅថា៖ “សូមទ្រង់ទាំងឡាយ ព្រះសណ្ដាប់ស្លោកទីបំផុតនេះថែមទៀត៖

១៤៩- សូមព្រះរាជកុមារទាំងឡាយកុំបានជួបប្រទះសឹកសង្គ្រាម ដែលប្រកបដោយពលដំរី, សេះ និងយោធាទាំងឡាយ ដូច្នេះឡើយ សូមឲ្យអរិន្ទរាជពួកបច្ចាមិត្តបាក់បបខ្លួបខ្លាចបារមី ដោយគ្រាន់តែខ្យល់ គឺព្រះរាជនយោបាយ ហើយរត់ខ្វាត់ខ្វាយទៅពួនលាក់ខ្លួននៅនាព្រៃភ្នំក្រំថ្មវិនាសគ្រប់កាលទៅហោង” ។

កថាសង្គ្រោះទី ៣ ឈ្មោះសង្គ្រាម ដែលមានមកក្នុងហិតោបទេសចប់តែប៉ុណ្ណោះ ។

ស្រីហិតោបទេសភាគ ៣

ចប់តែប៉ុណ្ណោះ